



**TÜRKİYE'DE UYGULANAN PRİM SİSTEMİNİN ANALİZİ, ÜRETİCİ  
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ (OSMANİYE/KADIRLI İLÇESİ  
ÖRNEĞİ)**

**TUÇE USLU**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI**

**PROF.DR.GÜLİSTAN ERDAL**

**Temmuz - 2019**

**HER HAKKI SAKLIDIR**

T.C.  
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ  
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DE UYGULANAN PRİM SİSTEMİNİN ANALİZİ ÜRETİCİ  
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ (OSMANİYE/KADIRLI İLÇESİ  
ÖRNEĞİ)

TUÇE USLU

TOKAT  
Temmuz - 2019

Her hakkı saklıdır

**Tuçe USLU** tarafından hazırlanan **“Türkiye’de Uygulanan Prim Sisteminin Analizi ve Üretici Açısından Değerlendirilmesi (Osmaniye/Kadirli İlçesi Örneği)”** adlı tez çalışmasının savunma sınavı 25 TEMMUZ 2019 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği / Oy çokluğu ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI’nda YÜKSEKLİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

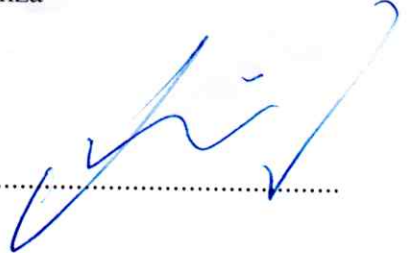
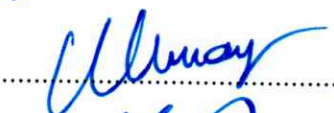

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman  
Prof. Dr. Gülistan ERDAL  
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Üye  
Prof. Dr. Nuray KIZILASLAN  
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Üye  
Dr. Öğr. Üyesi Merve AYYILDIZ  
Yozgat Bozok Üniversitesi

  
.....  
  
.....  
  
.....

ONAY

  
Prof. Dr. etin ÇEKİÇ  
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü  
25/8/2019

## TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdığı yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

  
TUÇE USLU  
25 Temmuz 2019

## ÖZET

### YÜKSEK LİSANS TEZİ

#### TÜRKİYE’DE UYGULANAN PRİM SİSTEMİNİN ÜRETİCİ AÇISINDAN ANALİZİ(OSMANİYE/KADIRLI İLÇESİ ÖRNEĞİ)

TUÇE USLU

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI:PROF.DR.GÜLİSTAN ERDAL

Bu araştırmada Türkiye’de uygulanan tarımsal desteklemelerin durumu incelenmiş ve üretici bazında bir analiz yapılmıştır. Bu çalışmada Osmaniye Kadirli ilçesine bağlı 8 köyden değişik yaş, eğitim, üretim alanı ve ürün deseni farklı 202 üreticiyle yüz yüze görüşülerek anketler yapılmıştır. Bu araştırmada 1987-2010 döneminde tarımsal desteklemeler kapsamında prim sistemi uygulamasının pamuk, ayçiçeği, soya ve mısır ürünleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bunun için çalışmada her bir üründe ayrı ayrı Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre Türkiye’de ayçiçeği, soya, mısır ve pamuk destekleme prim ödemelerinin ayçiçeği, soya, mısır ve pamuk piyasa fiyatlarında önemli ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Araştırmada üreticilerden elde edilen sözlü ve yazılı veriler neticesinde üreticilerin tarımsal desteklere bakış açısının genel anlamda olumsuz olduğu sonucu çıkarılabilir. Arazilerin mülkiyet sorununun ve miras yoluyla paylaşımının önüne geçilmesi tarımsal desteklemelerden yararlanılması noktasında çözülmesi gereken önemli bir husus olduğu göze çarpmaktadır.

2019 , 55 Sayfa

**ANAHTAR KELİMELER:** Prim Desteği, Üretici Analizi, Kadirli İlçesi

## **ABSTRACT**

### **MASTERS THESIS**

#### **ANALYSIS OF THE PREMIUM SYSTEM APPLIED IN TURKEY AS A FARMER(SAMPLE OF OSMANIYE/KADIRLI)**

**TUÇE USLU**

**TOKAT GAZIOSMANPASA UNIVERSITY INSTITUTE OF SCIENCE  
DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS**

**SUPERVISOR: PROF. DR. GÜLİSTAN ERDAL**

In this case in support of Turkey's agricultural research and producers were investigated on the basis of an analysis. The surveys were conducted face to face with 202 centers of different age, education, production area and product design from 8 villages in Osmaniye Kadirli district. In this research, the first system application in agricultural subsidies in the period of 1987-2010 was studied on cotton, sunflower, soy and corn products. For this, a Granger causality test was applied to a product separately. According to test results in Turkey, sunflower, soybean, corn and cotton support Premium payments of sunflower, soybean, corn and cotton market pricing is important. As a result of the oral and written result obtained from there search, it was first hand to clarify the clarification. If there is a need to cross where the land is located and where it is shared by inheritance, there is a leading one to be solved at the point of benefiting from agricultural subsidies.

2019,55 Pages

**KEYWORDS:** Premium Support, Producer Analysis, Kadirli District

## ÖNSÖZ

Çalışmamın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve bana yüksek lisans tezimin konusunun seçiminde ışık tutan, çalışmam boyunca yapıcı ve yönlendirici fikirleri ile bana daima yol gösteren danışman hocam sayın Prof.Dr. Gülistan ERDAL'a içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca çalışmam boyunca beni teşvik ve destekleyen aileme, özellikle eşim Mehmet Oğuzhan USLU'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

**TUÇE USLU**  
**25 Temmuz 2019**

## İÇİNDEKİLER

### Sayfa

<b>ÖZET</b> .....	<b>i</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>ii</b>
<b>ÖNSÖZ</b> .....	<b>iii</b>
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	<b>iv</b>
<b>SİMGE VE KISALTMALAR</b> .....	<b>vi</b>
<b>ÇİZEĞE LİSTESİ</b> .....	<b>vii</b>
<b>ŞEKİL LİSTESİ</b> .....	<b>viii</b>
<b>1.GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
<b>2.KAYNAK ÖZETLERİ</b> .....	<b>3</b>
2.1. Kaynak Özetleri.....	3
2.2 . Kuramsal Temeller.....	9
2.2.1.Türkiye'de tarımsal destek kullanım durumu.....	9
2.2.2. Alan bazlı tarımsal desteklemeler.....	11
<b>3.MATERYAL VE YÖNTEM</b> .....	<b>21</b>
3.1. Materyal.....	21
3.2. Yöntem.....	21
3.2.1. Köyler ve örnek işletmelerin seçilmesinde İzlenen yöntem.....	21
3.2.2. Verilerin analizinde izlenen yöntem.....	23
<b>4 BULGULAR VE TARTIŞMA</b> .....	<b>25</b>
4.1. Prim desteği uygulamalarının bazı ürünler üzerindeki makro etkileri.....	25
4.2. Durağanlık Analizi.....	25
4.3. Granger nedensellik testi sonuçları.....	26
4.4. Prim desteği ödemelerinin üretici bazında sonuçları.....	33
4.4.1. Araştırma bölgesindeki üreticilerin sosyo-ekonomik durumları.....	33



4.4.2. Üreticilerin uğraştığı tarımsal faaliyetler.....	33
4.4.3. Üreticilerin tarımsal desteklerden faydalanma durumu.....	34
4.4.4. Üreticilerin faydalandığı destekler.....	34
4.4.5. Desteklerden faydalanmayan üreticilerin nedenleri.....	35
4.4.6. Üreticilerin prim ödemeleri hakkında bilgiye sahip olma durumu.....	35
4.4.7. Üreticiler bilgi sahibi ise bilgi aldıkları yer.....	36
4.4.8. Üreticilerin prim ödemelerinden yararlanma durumu.....	37
4.4.9. Prim ödemelerinden faydalanmayan üreticilerin faydalanmama nedenleri.....	37
4.4.10. Toplam tarımsal destekler ve prim ödemelerine üreticilerin yetiştirdiği Ürünler.....	38
4.4.11. Ürün tercihinde prim ödemelerinin etkili olma durumu.....	38
4.4.12. Ürünün ekim alanındaki genişleme durumu.....	39
4.4.13. Prim ödemeleri ile üretimi artan ürünlere pazar bulma durumu.....	40
4.4.14. Prim ödemeleri uygulamalarından memnun olma durumu.....	40
4.4.15. Üretici örgütüne üye olma durumu.....	41
4.4.16. Üreticinin prim ödemeleri hakkındaki yargı ve tutumları.....	41
<b>5. SONUÇ VE TARTIŞMA.....</b>	<b>45</b>
<b>6.KAYNAKLAR.....</b>	<b>46</b>
<b>7.EKLER.....</b>	<b>47</b>
<b>8.ÖZGEÇMİŞ.....</b>	<b>48</b>

## SİMGE VE KISALTMALAR

<b>Kısaltmalar</b>	<b>Açıklamalar</b>
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AEA	Ayçiçeği Üretim Alanı
APM	Ayçiçeği Üretim Miktarı
ARF	Ayçiçeği Fiyatı
APD	Ayçiçeği Destekleme Prim Ödemesi
ADF	Genişletilmiş Dickey Fuller Birim Kök Testi
AB	Avrupa Birliği
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
DGD	Doğrudan Gelir Desteği
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EAGGF	Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSYH	Gayri Safi Hasıla
GSÜD	Gayri Safi Üretim Değeri
GTHB	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
ISBN	Uluslararası Standart Kitap Numarası
MPM	Mısır Üretim Miktarı
MEA	Mısır Üretim Alanı
MRF	Mısır Fiyatı
MPD	Mısır Destekleme Prim Ödemesi
OECD	Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OPD	Ortak Piyasa Düzeni
OTP	Ortak Tarım Politikası
OTBİS	Organik Tarım Bilgi Sistemi
PEA	Pamuk Üretim Alanı

PM	Pamuk Üretim Miktarı
PRF	Pamuk Fiyatı
PD	Pamuk Destekleme Prim Ödemesi
SEA	Soya Üretim Alanı
SRF	Soya Fiyatı
SPM	Soya Üretim Miktarı
SPD	Soya Destekleme Prim Ödemesi
SPSS	Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
TEAE	Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TUGEM	Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
TÜ-GEM	Tarımsal Üretim ve Geliştirme
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

## ÇİZELGE LİSTESİ

<u>Çizelge</u>		<u>Sayfa</u>
Çizelge 2.1.	Türkiye’de tarımsal desteklere dair bütçe verileri.....	10
Çizelge 2.2.	İncelenen ürünlere ait 2006-2017 yılları arasında destekleme ödemesi miktarları.....	14
Çizelge 3.1.	Köylere göre anket yapılan çiftçi sayısı.....	22
Çizelge 4.1.	Araştırmada kullanılan verilere ait bilgiler.....	24
Çizelge 4.2.	İncelenen ürünlerin üretim alanı ve fiyat serilerine ait ADF birim kök test sonuçları.....	25
Çizelge 4.3.	Ayçiçeği üretim alanı için Granger nedensellik Testi sonuçları.....	26
Çizelge 4.4.	Ayçiçeği üretim miktarı için Granger nedensellik testi sonuçları...	27
Çizelge 4.5.	Türkiye’de mısır üretim alanları için Granger nedensellik testi sonuçları.....	28
Çizelge 4.6.	Türkiye’de mısır üretim miktarları için Granger nedensellik sonuçları.....	29
Çizelge 4.7.	Türkiye’de pamuk üretim alanları için Granger nedensellik testi sonuçları.....	30
Çizelge 4.8.	Türkiye’de pamuk üretim miktarı için Granger nedensellik testi sonuçları.....	31
Çizelge 4.9.	Türkiye’de soya üretim alanları için Granger nedensellik testi sonuçları .....	31
Çizelge 4.10.	Türkiye’de soya üretim miktarları için Granger nedensellik testi sonuçları.....	32
Çizelge 4.11.	Üreticilere ait sosyo-ekonomik bulgular.....	33
Çizelge 4.12.	Üreticilerin uğraştığı tarımsal faaliyetler.....	34
Çizelge 4.13.	Üreticilerin tarımsal desteklerden faydalanma durumu.....	34
Çizelge 4.14.	Üreticilerin faydalandığı destekler.....	35
Çizelge 4.15.	Desteklerden faydalanmayan üreticilerin nedenleri.....	35
Çizelge 4.16.	Üreticilerin prim ödemeleri hakkında bilgiye sahip olma durumu....	36
Çizelge 4.17.	Üreticiler bilgi sahibi ise bilgiyi nereden aldı.....	36

Çizelge 4.18.	Üreticilerin prim ödemelerinden yararlanma durumu.....	37
Çizelge 4.19.	Prim ödemelerinden faydalanmayan üreticilerin nedenleri.....	38
Çizelge 4.20.	Üreticilerin yetiştirdiği ürünler ve tarımsal desteklerden aldığı pay..	38
Çizelge 4.21.	Ürün tercihinde prim ödemelerinin etkili olma durumu.....	39
Çizelge 4.22.	Ürünün ekim alanındaki genişleme durumu.....	39
Çizelge 4.23.	Cevap evet genişleme durumu olan ürünler.....	40
Çizelge 4.24.	Prim ödemeleri ile üretimi artan ürünlere pazar bulma durumu.....	40
Çizelge 4.25.	Prim ödemeleri uygulamalarından memnun olma durumu.....	41
Çizelge 4.27.	Üreticilerin prim ödemesi üzerine yargı ve tutumları.....	42



## ŞEKİLLER LİSTESİ

<b><u>Şekil</u></b>		<b><u>Sayfa</u></b>
Şekil 2.1.	Türkiye’de yıllar itibariyle toplam tarımsal destek miktarları (milyon tl).....	10
Şekil 2.2.	Türkiye’de yıllar itibariyle toplam fark(prim) ödeme miktarları (milyon tl).....	14
Şekil 2.3.	Kadirli ilçesinde yıllar itibariyle toplam fark(prim) ödemesi miktarları (milyon tl).....	15
Şekil 2.4.	Kadirli ilçesi 2006-2017 yılları ürünler bazında fark(prim) ödemesi destek miktarları (milyon tl).....	16
Şekil 2.6.	Kadirli ilçesi 2006-2017 yılları kütlü pamuk prim destekleme miktarları (milyon tl).....	17
Şekil 2.7.	Kadirli ilçesi 2006-2017 yılları dane mısır desteğinden yararlanan üretici sayısı(kişi).....	18
Şekil 2.8.	Kadirli ilçesi 2006-2017 yılları kütlü pamuk prim destekleme miktarları(milyon tl).....	19
Şekil 2.9.	Kadirli İlçesi 2006-2017 yılları soya desteğinden yararlanan üretici sayısı(kişi).....	19
Şekil 2.10.	Kadirli ilçesi 2006-2017 yılları soya prim destekleme miktarları (milyon tl).....	20

## 1. GİRİŞ

Tarım sektörü, artan nüfusun beslenme ihtiyaçlarını karşılaması, istihdama olan katkısı, tarıma dayalı sanayiye hammadde sağlaması gibi nedenlerden dolayı hem ekonomik ve sosyal açıdan stratejik bir sektör konumundadır.

Sektörün stratejik önemi ve yapısal özelliklerinden dolayı sürekli takip edilmesi ve özel araçlar ile desteklenmek suretiyle müdahaleler gerekmektedir. Bu sebeptir ki sürekli gelişen ve değişim gösteren tarımsal destekleme politikaları günümüzde tüm ülkelerin ekonomi politikaları içinde önemli bir yer tutmaktadır. Sektöre yapılan müdahalelerde amaç ve politika araçları ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte, nihai hedef; üreticilere adil ve yeterli bir yaşam standardı sağlanmasının yanı sıra, tüketicilere uygun fiyatla yeterli ürün arzının garanti edilmesidir (TEAE, 2011).

Diğer yandan uygulanan politikalar ile rekabet gücü yüksek sürdürülebilir bir tarımsal üretimin oluşturulması da hedeflenmektedir.(Erdal ve Erdal, 2008). Türkiye’de tarımsal destekleme ödemeleri içerisinde yer alan ve fark ödemesi adıyla da bilinen prim sistemi uygulamaları ürün arzını artırabilme amacıyla uygulamaya konulmuştur. Bunun için beklentinin ne kadar gerçekleştiğinin ortaya konulması önem arz etmektedir. Bu çalışma, sistemin devamı konusundaki değerlendirmelerde politika yapıcılarına yol göstermesi açısından da önemli görülmektedir.

Çalışma, prim sistemi kapsamındaki ödemelerin mikro ölçekte üretici açısından algılanışı ve makro ölçekte üretime etki eden unsurlar arasındaki nedenselliği tespit etme üzerine kurgulanmıştır. Çalışmanın mikro ölçekteki amacı; Osmaniye/Kadirli ilçesindeki üreticilerin prim sistemi uygulamalarından yararlanma düzeyi ve bu konudaki bilincini ölçmektir.

Bu amaca paralel olarak üreticilerin sosyo-ekonomik faktörleri de ortaya konulmuştur. Türkiye’de belirli yıllardan itibaren kütlü pamuk, yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi, dane mısır, zeytinyağı, aspir, yaş çay, hububat ve baklagil gibi ürünlere destekleme prim ödemesi yapılmaktadır (TUGEM,2011). Bu çalışmada Osmaniye/Kadirli ilçesinde üretim

deseni itibariyle yetiştiriciliği fazla olan kütlü pamuk, yağlık ayęiçeęi, soya fasulyesi, mısır ürünleri ele alınmıştır.

Genel olarak tek yıllık tarımsal ürünlerde olduğu gibi bu ürünlerde üreticiler ne kadar üretim yapacağına karar vermeden önce bir önceki yılda oluşan ürün fiyatlarına bakmaktadırlar. Üreticilerin retim kararlarında etkili olduğu düşünülen bir diğer faktör de devletin yapmış olduğu destekleme prim ödemeleridir. . Bu anlamda çalışmanın makro amacı kısmında ele alınan ürünlerin (pamuk, ayęiçeęi, soya fasulyesi, mısır) retim alanları ve üretim miktarı ile ürün fiyatları ile destekleme prim ödemeleri arasında ne tür bir ilişkinin olduğu analiz edilmiş olup, uygulanan politika aracının etkinliğinin belirlenmesi makro ölçüde sağlanmıştır.

Çalışmanın mikro kısmında ele alınan ürünleri üreticilerin prim ödemeleri karşısındaki tutum ve davranışlarını ortaya koymaktır. Bu amaç ile prim sistemi uygulamalarının beklentileri karşılayıp karşılamadığı mikro düzeyde ortaya konulmuştur.



## 2. KAYNAK ÖZETLERİ VE KURAMSAL TEMELLER

### 2.1. Kaynak Özetleri

Anonim (2000) DPT tarafından hazırlanan çalışmada, Türkiye tarımının ekonomiye olan katkısı, kamu dışı örgütlenmeler, kamunun yapılanması, tarım sektöründeki kurumsal ve yasal yapısı ile yine tarım sektöründeki yönelik mevcut destekleme yapısı ve bu sektöre uygulanan tarım politikalarının sonuçları değerlendirilmiş ve sonraki aşamalar ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Kıymaz (2000), “Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de temel Ürünlerde uygulanan Tarımsal Destek Politikaları ve Bunların Ham Madde Temini Açısından Gıda Sanayine Etkileri” adlı bu çalışmada, Avrupa Birliği OTP’ sine genel bir bakış ile başlayan çalışmanın ileriki bölümlerinde AB’nin hububat, şeker ve süt Ortak Piyasa Düzeni (OPD) incelenmiş olup, OPD’lerin ham madde temini açısından AB’ye etkileri, Türkiye’deki tarımsal destekleme politikaları ile politikaların temel ürünleri ve ham madde temini açısından gıda sanayine etkilerinin incelendiği çalışmanın son bölümünde ise Türkiye’de özellikle hububat, şeker ve süt piyasa düzenlerinin iyi çalışabilmesi için öneriler bulunmaktadır.

Uzunoğlu ve ark. (2000), Çalışmada 2000-2010 yılları arasında tarım sektöründen yeniden yapılanmayı sağlayacak politikalar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, Türkiye’deki tarım sektörü incelenmiş ve tarımda neden bir yapısal değişim ihtiyacı olduğu ve 2000-2010 yıllarını kapsayan bir yeniden yapılanma önerisi ortaya konulmuştur.

Yılmaz (2000), çalışmada dünya’daki ve Türkiye’deki destekleme politikaları ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye’de uygulanan tarımsal destekleme politikaları incelenmiş ve olumsuzluklar tespit edilerek bu olumsuzluklara yönelik çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ediz ve ark. (2001), çalışmada, pilot uygulamanın yapıldığı ilçe ve köylerdeki tarımsal işletme yapıları, işletme grupları itibariyle dağıtılan destek miktarı, kayıt sisteminde

karşılaşılan güçlükler ve uygulamanın yaygınlaştırılması ile ilgili önerileri kapsayan bir rapor hazırlanmıştır.

Gündoğmuş ve Tanrıvermiş (2001), Çalışmada, DGD'nin 2000 yılında ilk defa pilot olarak uygulandığı dört bölgede survey çalışmaları ile sağlanan bilgilere dayalı olarak tarımsal işletmelerin temel özellikleri ortaya konulmuştur. Survey çalışması her bölgede örnekleme yöntemiyle seçilen 200, ayrıca ödemelerin ekonomik ve sosyal etkilerinin net olarak değerlendirilmesi için ödemelerden yararlanmayan 50 tarım işletmesiyle anket yapılmıştır. Bu çalışmayla tarımsal işletmelerin sosyo-ekonomik özellikleri hakkında bilgiler toplanmıştır. Buna ek olarak DGD pilot uygulamasında karşılaşılan çeşitli sorunlarda incelenmiştir.

Özkaya ve ark. (2001a), çalışmada, Türkiye ve AB'de uygulanan destekleme politikaları ayrıntılı bir şekilde anlatılarak, bu uygulamalara ilişkin karşılaştırmalar yapılmıştır. Ayrıca Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra uygulanacak tarım reformu sorgulanarak, Türkiye'nin destekleme politikaları konusunda yapılması gerekenler, öneri olarak sunulmuştur.

Özkaya ve ark. (2001b), çalışmada, tarımda desteklemeler konusu geniş bir çerçevede ele alınmış ve ülke çıkarlarına yönelik olarak alınması gereken tavır konusunda yaklaşımlarda bulunulmuştur. Tarım politikalarındaki değişimler büyük ölçüde dış dinamiklerle ilgili olduğu düşünülerek, önce konu küreselleşme ve tarım ilişkileri bağlamında ele alınmıştır.

Tanışık (2001), çalışmada, Türkiye ekonomisinde tarımın yeri ve tarımsal desteklemenin önemi incelenmiştir. Çalışmada Türkiye'de uygulanmış olan ve mevcut tarım politikası uygulamaları değerlendirilmiş ve uygulamalardan kaynaklanan sorunlar ile uluslararası alanda Türkiye'nin vermiş olduğu taahhütler nedeniyle tarımda reform gerekliliği konusu incelenmiştir. Çalışmada ABD, AB ve Meksika'daki DGD sisteminin çeşitli yönleri ve uygulamaları incelenmiştir. Türkiye açısından bu uygulamalar değerlendirilmiştir.

Akder (2004), 2000 yılından sonra uygulanmaya başlanan tarım reformunu, Türkiye açısından bir ihtiyaç olmasından ziyade, DTÖ ve AB gibi uluslararası kuruluşların anlaşmaları sonucunda ortaya konulan bir program olarak değerlendirmiştir. Ayrıca çalışmada DTÖ Tarım Antlaşması'nı, AB Ortak tarım Politikası'nı ve Türkiye'nin uyum sürecini ortaya koymuştur. Bu kapsamda Türkiye'de uygulanan doğrudan gelir desteğinin incelemiş ve Türkiye'de tarımsal üretimde verimin düşük olup olmadığı, tarımının kendine yeterli olup olmadığını sorgulayarak tartışmıştır.

Aktaş (2004), çalışmasında tarım kesiminde faal olan teknoloji ve destekleme politikalarının Çukurova bölgesindeki mısır üretimi üzerine etkisini incelemiştir. Çalışmada mısır üretimini giderler bazında gübre, ilaç fiyatları ve akaryakıt fiyatlarının etkilediğini tahmin etmiştir. Aktaş özellikle karar verici merciler tarafından destekleme politikaları oluşturulurken bahsedilen bu girdilerin göz önünde bulundurulması gerektiğini önermiştir.

Aydın (2004), çalışmasında öncelikle Dünya Ticaret Örgütü ve GATT'ın sistemleri incelenmiş, daha sonra Tarım Anlaşması ve İleri Tarım Müzakereleri, Tarım Antlaşmasında Türkiye açısından bahsi geçen konular ile müzakere süreçleri irdelenmiş, bölgesel bazda söz sahibi olan ülke gruplarının görüşlerine yer vermiştir. Aydın çalışmasında sonuç olarak, Tarım Antlaşması ve müzakereler kapsamında ana konular, gelişmeler ve diğer ülkelere göre Türkiye'nin pozisyonunu ele almıştır.

Eraktan ve ark. (2004), Türkiye'deki DGD Sisteminin incelenerek, sistemin iyileştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla hazırlanan çalışmada; DGD kavramı, sistemin ülkemizde uygulanma sebepleri, tarımsal destekleme politikalarının neler olduğu ve dünyadaki uygulamaları irdelenmiştir. Ayrıca bu çalışmada, Türkiye'de DGD uygulamalarının çeşitli yönlerden analizi yapılmış, Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri'nde üreticilerle yüz yüze yapılan görüşme ve anket çalışmaları sonuçlarına göre uygulamanın mevcut durum ve sorunları belirlenerek çözüm önerileri getirilmiştir. Şahin (2004) "Ülkemiz Tarım Sektörünün Yeri, Önemi ve Sektöre ilişkin Teşvik Uygulamaları" isimli çalışmada araştırma inceleme yayınında tarımımızdaki genel teşvik uygulamaları incelenmiş sorunlar belirtilerek tarımdaki öneriler getirilmiştir.

Yavuz ve ark.(2004), çalışmada, Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde Türkiye tarım politikalarında Tarımsal Garanti ve Yön verme Fonuna (EAGGF) benzer bir yapılanmanın nasıl tesis edileceği incelenmiştir. Bu amaçla, Türkiye'nin ve Avrupa Birliği'nin tarımsal destekleme politikaları ve modelleri karşılaştırılmış, EAGGF'nin yapısı incelenmiş ve Türkiye'nin şartları dikkate alınarak politika önerisi sunulmuştur

Abay ve ark. (2005), çalışmada, Türkiye'nin tarım politikalarındaki değişimi, bu değişimeetki eden faktörler ile 2000 yılı sonrası reform sürecinde uygulanan politikalar ve mevcut tarımsal destekleme politikaları anlatılarak, tarım politikalarında yeniden yapılanmaya yönelik öneriler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çetin (2005), çalışmada, öncelikle tarihsel süreçte uygulanan tarımsal destekleme politikaları ve bu politikalardaki değişikliklerin sebepleri açıklanmıştır. Pek çok destekleme araçlarının yerine uygulamaya konulan DGD'nin tanımı, amacı, uygulama şekli, olumlu-olumsuz yönleri ve dünyadaki uygulamaları incelenmiştir. Türkiye'deki uygulamaları kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve tarımsal istatistikler ışığında uygulamanın değerlendirilmesi yapılmıştır.

Çakmak ve Akder (2005), çalışmada, 2000 yılından sonra Türkiye'de meydana gelen tarım reformu, Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması ve Ortak tarım Politikası-Türkiye ilişkisi incelenmiş olup, geniş zamanlı olarak Avrupa Birliği'ne muhtemel katılımın olacağı 2030'lu yıllara doğru Türkiye tarımında gerçekleşmesi gereken takvime yönelik öneriler sunulmuştur.

Yeni ve Dölekoğlu (2005), çalışmada 1980-2002 yılları arasında tarım sektöründe üretici ve üretime yönelik olarak yapılan devlet harcamaları sistematik biçimde ayrıntılı olarak incelenmiş ve eksiksiz veri seti oluşturulmaya çalışılmıştır.

Yorgun (2006), çalışmada, Çukurova bölgesi baz alınmış ve doğrudan gelir destekleri yönündeki politika değişikliğinin ürün kârlılıkları ve işletme gelirleri üzerine etkilerini araştırmıştır.

Yıldız (2006), çalışmada, Türkiye'nin müzakereler çerçevesinde, uyum sağlaması gereken alanlar içerisinde en önemlilerinden birini oluşturan tarım sektöründe, Avrupa Birliğinde ve Türkiye'de uygulanan tarım politikalarının mevcut uygulamalarını ve sonuçlarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla ilk önce tarım sektörünün işlev ve özellikleri ele alındıktan sonra, Türkiye ve AB'de tarımın ülke ekonomileri açısından önemi üzerinde durulmuştur. Türk Tarım Politikası ve AB üyesi ülkelerin tarım politikalarının, ekonomik ve siyasi açıdan ortak bir çerçevede yönetilmesi esasına dayanan Ortak Tarım Politikası incelendikten sonra uygulanan politikaların karşılaştırılması yapılmaya çalışılmıştır.

Şahinöz ve ark. (2007), çalışmada, fark ödemesi sisteminin seçilmiş ürünler bazında Türk tarımında uygulanabilirliği Dünya Ticaret Örgütü kuralları çerçevesinde araştırılmıştır. Çalışma sonucunda Türk tarımı için önerilen fark ödemesi sisteminin Dünya Ticaret Örgütü'nün geliştirmekte olan ülkelere yönelik olarak belirlemiş olduğu politika değişiklikleri ve kamu finansman açıkları dikkate alınarak uygulanması gerektiği vurgulanmıştır.

Erdal ve Erdal (2008), çalışmada, Türkiye'de tarımsal desteklemeler kapsamında prim sistemi uygulamasının pamuk, ayçiçeği, soya, kanola, mısır ve aspir ürünleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda prim ödemelerinin daha etkin hale getirilmesinde en önemli hususun yapılacak prim ödemesi miktarının üreticilerinin üretim kararlarını almadan önce ilan edilmesi ve üreticilerin üretim miktarlarının da esas alınmasının önemli olduğu vurgulanmıştır.

Gaytancıoğlu (2009), "Türkiye ve Dünyada Tarımsal Destekleme Politikası" adlı eserinde Dünyadaki ve Türkiye'deki tarımı incelemiş ve uygulanan tarımsal destekleme politikalarını inceleyerek sonuçlarını değerlendirmiştir.

Arısoy ve Gül (2011), çalışmada, AB ve Türk çiftçilerinin aldıkları desteklerin karşılaştırmasını yapmak amaçlanmıştır. Türkiye'de işletme başına ortalama desteğin 1.171 Euro iken AB25'de 5.052 Euro olduğu, Türkiye'de hektar başına yapılan desteğin 185 Euro iken AB25'de 249 Euro olduğu belirtilmiştir. Ayrıca örnek işletmeler seçilmiş ve bu işletmeler için Türkiye ve AB'de verilen destekler karşılaştırılmıştır.

Semerci (2012), Bu araştırmada, Trakya'daki tarım işletmelerinde alan bazlı destekler ile fark ödeme desteğinin üretici gelirine yansımaları incelenmiştir. Çalışmada; ayçiçeği alım fiyatı ile ekim alanı ve üretim miktarı arasında bir ilişki bulunmadığı, ayçiçeğinde uygulanan fark desteklerinin de ekim alanları ve üretim miktarı üzerinde bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada, piyasada oluşan alım fiyatı ile ayçiçeğinin fark ödeme destek birim fiyatı konusunda üreticilerin memnuniyetsizliğin önemli boyutlarda olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, fark ödeme desteği ve alan bazlı desteklerin ayçiçeği GSÜD'de %36, Brüt Gelirinde ise %101 oranında artış sağladığı saptanmıştır. Münavebeye konu olan buğday geliri ile birim alandan elde edilen ayçiçeği gelirinin eř düzeyde tutulması üretici refahının daha stabil hale getirilebilmesi ve sürekliliğinin sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle araştırmada, ayçiçeği alım fiyatının (fark destek birim fiyatı ve Trakya Birlik alım fiyatı) belirlenmesinde, eşik olarak 2.5 düzeyindeki ayçiçeği/buğday paritesinin dikkate alınması önerilmiştir.

Eştürk (2014), alışmasında Türkiye'de Cumhuriyet döneminden günümüze uygulanan tarım politikalarını, planlı dönem öncesi ve sonrası olarak iki aşamada gıda güvencesi açısından değerlendirmiştir. Türkiye'de tarım sektörü 1980'li yıllara kadar devlet müdahalesine maruz kalmış ve yoğun şekilde desteklenmiş.1980 sonrasında ise piyasa ekonomisine geçişle birlikte tarım sektöründe de serbestleşme sürecine girilmiş ve bu geçişle birlikte devlet müdahaleleri ve tarımsal desteklemeler yoğunluktan uzaklaşmıştır. Çalışma sonucunda tarımsal alanda hala yapısal sorunlar yaşayan ve devlet desteğine üretici bazda gereksinim duyan Türkiye için serbestleşme politikalarının tarımsal alt yapıya uygunluğu ve bu gelişmelerle sürdürülebilir gıda güvencesinin sağlanması tartışma konularından biri haline gelmiştir.

Özüdoğru ve Miran (2015), çalışmada fark ödemesi desteği ile diğer destekleme yöntemlerinin arz üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Pamuk üretiminin %80'ini oluşturan şanlıurfa, Aydın, Adana, Hatay ve Diyarbakır illeri çalışma kapsamına alınmıştır. Tobit model yardımıyla tahmin edilen pamuk arz fonksiyonuna göre, pamuk üreticileri pamuk fiyatı ve ikame ürün olan mısırın fiyatına teoriye uygun tepki vermektedir. Üreticilerin ikame ürün fiyatlarını takip ettiklerini ve pamuk

fiyatındaki artışa pozitif tepki verirken, ikame ürün fiyatlarındaki artış karşısında pamuk arzını azalttıkları belirlenmiştir. Üreticilerin farklı destekleme politikalarına gösterdiği arz tepkisini ölçmek üzere yapılan analizlerde, sadece hedef fiyat politikasının pamuk arzını etkilediği belirlenmiştir. Hiç bir politika uygulanmadığı varsayıldığı takdirde, Türkiye’de uygulanan politikalara alternatif olarak sunulan hedef fiyat politikasının pamuk arzını %2.9artıracağı görülmüştür. Uygulamaya konulması planlanan fark ödemesi politikasının çiftçi tarafından kabul görmesi için, herhangi bir desteğin olmadığı koşullara göre pamukta en az %18 fiyat desteği içermesi gerektiği tespit edilmiştir.

Songur (2015), çalışmada, AB olmak üzere tarım sektöründe ön plana çıkan birçok ülkenin ve bölgenin, tarımı destekleme sistemlerinin tarımsal çıktı üzerine etkilerini karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışmada tarım destekleme araçlarının girdi desteği ve pazar desteği farklılık gösteren ülkelerin 1995 ve 2010 yılları arasında, yıllara göre etkisi panel veri analiz teknikleri ile incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre genel olarak girdi desteği ve pazar fiyat desteğinin tarımsal çıktıyı arttırdığını sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak bu çalışma, özellikle Türkiye’de uygulanan tarım destekleme politikalarının daha etkin olması konusunda yeni politikalar önermektedir.

Özkan ve Karaköy (2018),Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye’nin karşılaştırmalı analizinin yapıldığı bu çalışmada 2006-2016 yılları arası tarım sektörünün GSYH ve istihdamdaki payı, tarımsal desteklerin ise bütçedeki payı dikkate alınarak incelenmiştir. Bulgulara göre, Türkiye’de tarım sektörüne azımsanmayacak destekler verildiğini ancak son yıllarda mevcut tarımsal desteklerin bütçedeki tutarı artmasına rağmen payının azaldığı belirtilmektedir. Avrupa Birliği’nde ise desteklerin bütçedeki payının azalmasına rağmen Ortak Tarım Politikası harcamalarının AB harcamaları içindeki payı %40 seviyelerindedir. Türkiye bütçesinde %2 paya sahip olan tarımsal desteklerin artırılması oldukça gerekli görülmektedir.

## **2.2. Kuramsal Temeller**

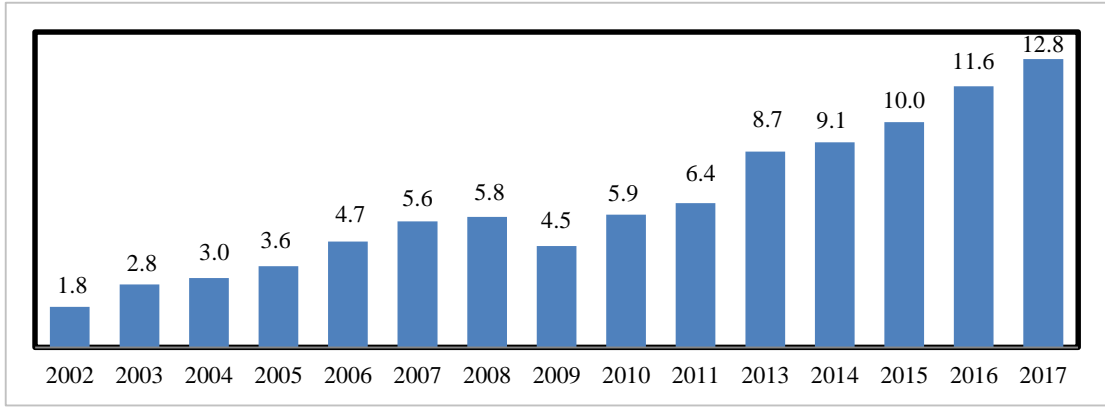
### **2.2.1. Türkiye’de tarımsal destek kullanım durumu**

Türkiye’de 25 Nisan 2006 yılında Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Tarım Kanunu ile Türkiye’de uygulanan tarımsal desteklerin çerçevesini oluşturulmuştur. Bu yasa ile tarım sektörünün geliştirilmesi için çeşitli politikalar ve bu politikalarda uygulanmak üzere kullanılması gereken araçlar ortaya konulmuştur.(Özkan ve Karaköy,2018).Türkiye’de tarım sektöründe verilen destekler, tarım ürünlerinde fiyat istikrarının sağlanması, üretimin kötü hava koşullarından daha az etkilenmesi, tarım sektöründe çalışanlara yeterli miktarda gelir imkânının sağlanması, artan nüfusun, gıda ihtiyacının sağlanması ve tarıma dayalı sanayilere hammadde ihtiyacının sağlanması amacını taşımaktadır (Tunçer ve Günay, 2017).

Tarımsal Desteklerin miktarı ve çeşitleri her yıl, Tarım ve Orman Bakanı Başkanlığındaki, Bakanlık Müsteşarı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme(TÜ-GEM) Genel Müdürü, Maliye Bakanlığı Müsteşarı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı Müsteşarı, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarı, Hazine Müsteşarı ve Dış Ticaret Müsteşarı’ndan oluşan Tarımsal Destekleme ve Yönlendirme Kurulu tarafından belirlenmektedir. Tarımsal Destekleme ve Yönlendirme Kurulu'nun Bakanlar Kurulu'na sunduğu Tarımsal Destekler onaylanmasına müteakiben Resmi Gazete’de yayınlanarak her yılın 1 Ocak tarihi itibarıyla geçerli olmak üzere yürürlüğe girer. Tarımsal desteklemelerle ilgili uygulama yönetmelik ve tebliğ düzenlemek Tarım ve Orman Bakanlığı’nın yetkisindedir.

Türkiye’de uygulamaya konan toplam tarımsal destekleme miktarı; 2002 yılında 1,8 Milyar TL iken, 2017 yılında ise 12.8 Milyar TL’ye çıkmıştır.





Şekil 2.1. Türkiye’de yıllar itibariyle toplam tarımsal destek miktarları ( milyar tl)  
Kaynak: Tarım ve orman bakanlığı,(2018)

Çizelge 2.1. Türkiye’de tarımsal desteklere dair bütçe verileri

Yıllar	Tarımsal Destekleme Ödemeleri (Milyon TL)	Tarımsal Destekleme Ödemelerinin GSYH içindeki Payı (%)	Tarımsal Destekleme Ödemelerinin Merkez Bütçe içindeki Payı (%)	Tarımsal Destekleme Ödemelerinin Faiz Hariç Bütçe içindeki Payı (%)	Tarımsal Destekleme Ödemelerinin Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı (%)
2006	4.747	0.6	2,7	3.6	28
2007	5.555	0.6	2,7	3.6	17
2008	5.809	0.6	2.6	3.3	4.6
2009	4.495	0.4	1.7	2.1	-22,6
2010	5.817	0.5	2.0	2.4	29.4
2011	6.961	0.5	2.2	2.6	19.7
2012	7.553	0.5	2.1	2.4	8.5
2013	8,684	0.5	2.0	2.4	15.0
2014	9.148	0.4	2.0	2.3	5.3
2015	9.971	0.4	2.0	2.2	9.0
2016	11.489	0.4	2.0	2.2	15.2

Kaynak: Bütçe ve mali kontrol müdürlüğü, 2018

2006-2016 yılları arasında tarımsal destekleme ödemelerine dair verileri içeren Tablo 1 incelendiğinde 2006 yılında 4.7 Milyar TL olan destekleme miktarlarının 10 yıl sonra ise 2016 yılında 11.5 Milyar TL seviyelerine çıktığı görülmektedir. Ortaya çıkan %242 oranındaki artışın çok önemli bir artış olmasına rağmen aynı dönemde bu desteklerin GSYH içindeki payının %0.6’ dan %0.4’e düştüğü görülmektedir. Sektöre verilen tarımsal desteklerin 2016 yılında bir önceki yıla göre %15.2 oranında artmış olduğu görülsede 2006 yılında sağlanan artış oranının çok altında bir artışın söz konusu olduğu ifade edilebilir.

Avrupa Birliği müktesebatıyla uyumlu olmasına önem gösterilen bu destekler için daha adaletli bir şekilde verilmesinin sağlaması ilk olarak benimsenmiştir.(Resmi Gazete,2018) En son hali ile tarımsal destekleri için kullanılan ana başlıklar aşığıda özetlenmiştir.

### **2.2.2. Alan bazlı tarımsal desteklemeler**

Alan bazlı destekler olarak organik tarıma, gübre, mazot desteğine, toprak analizine, iyi tarım uygulamalarına ve fındık üreticilerine alternatif ürün desteği ve bitkisel üretim yapan küçük aile işletmesi destekleri verilmektedir. 2016 yılında alan bazlı destekleme olarak 2.7 milyar TL destek ödemesi yapılmış olup 2017 yılında Ekim ayı itibari ile bu destek miktarı 2.6 Milyar TL olarak verilmiştir.

#### Mazot, gübre ve toprak analizi destekleri

Türkiye’de mazot ve gübre desteğinden yararlanmak isteyen üreticilerin ilgili üretim yılında Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıt olmaları gerekmektedir. Toprak analizi desteğinden yararlanmak isteyen laboratuvar için bakanlıkça yetkilendirilmiş laboratuvar olmaları gerekmektedir. Ayrıca 50 da. ve üzeri ÇKS’ye kayıtlı parseller için yapılan analizlere destekleme ödemesi yapılacaktır. 2018 yılı itibariyle toplam 140 TL/da ödeme yapılmıştır.

#### Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları destekleri

2017 üretim yılında bireysel veya grup sertifikasyonunda çeltik, meyve, sebze, süs bitkileri, tıbbi aromatik ürünlerde, örtü altında ve su ürünlerinde (levrek, çipura, alabalık) İyi Tarım Uygulamaları yapan, yetkilendirilmiş kuruluşlarca düzenlenmiş" İyi Tarım Uygulamaları Sertifikasına" sahip olan, ÇKS’de 2017 üretim yılında kayıtlı olan, örtü altında İyi Tarım Uygulamaları yapan çiftçilerden ÇKS’ye kayıtlı olanlar yararlanabilecekler. Başvuruların Destekleme Uygulama Takvimine göre belge teslim bitiş tarihinden önce tamamlanarak ve İl/İlçe Müdürlüklerine yapılması gerekmektedir. İyi Tarım Uygulamaları Desteği 2018 yılında toplam 425 TL/da olarak yapılmıştır.

Türkiye’de Organik tarım, üretim sürecinde kimyasal gübre ve ilaçların kullanımına hiçbir şekilde izin verilmeyen bir üretim çeşididir. Organik tarım desteğinden faydalanmak isteyen üreticilerimiz ise başvuru dilekçesini belirtilen süreler içerisinde ÇKS’ye kayıtlı olduğu İl/İlçe müdürlüklerimize vermek zorundadır.

#### Biyolojik ve biyoteknik mücadele destekleri

Kimyasal ilaç kullanımının asgari düzeye çekilmesi ve bitkisel üretimde zararlı olan organizmalara karşı mücadelenin yaygınlaştırılması amacıyla verilmektedir.

#### Hayvancılık destekleri

Hayvan ırklarının ıslah edilmesi, hayvan sağlığının güvence altına alınması, yem üretiminin yüksek düzeye çıkarılması, işletmelerin daha da uzmanlaşması vesonuç olarak verimliliğin sağlanması için verilmektedir. Hayvan başına gerçekleşen ödeme miktarı, süt primi ve aşı desteği de hayvancılık destekleri arasında yer almaktadır.2017 yılında Ekim ayı itibari ile 3.1 Milyar TL hayvancılık desteği ödenmiştir.

#### Tarım sigortası destekleri

Tarım sigortası destekleri, üreticilerin tarımsal ürünlerini ya da üretimde kullandıkları alet-ekipman ve araçları sigortalatmalarını özendirmek ve bunu artırmak için primlerin bir kısmının devlet tarafından verilmesi yoluyla verilen desteklerdir. 2017 yılında Ekim ayı itibari ile 406 Milyon TL destek ödemesi yapılmıştır.

### Çevre amaçlı tarımsal arazilerin korunmasına yönelik destekler

Erozyon vb. çevresel bazı olumsuz etkenlere maruz kalan toprağın, üreticilere çayır, mera ya da organik tarım için kullanılmasını teşvik etmektedir. Üç farklı kategoride dekar başında belirlenen tutarda sağlanan bu destek çerçevesinde 2017 yılında Ekim ayı itibari ile 20 Milyon TL ödeme yapılmıştır.

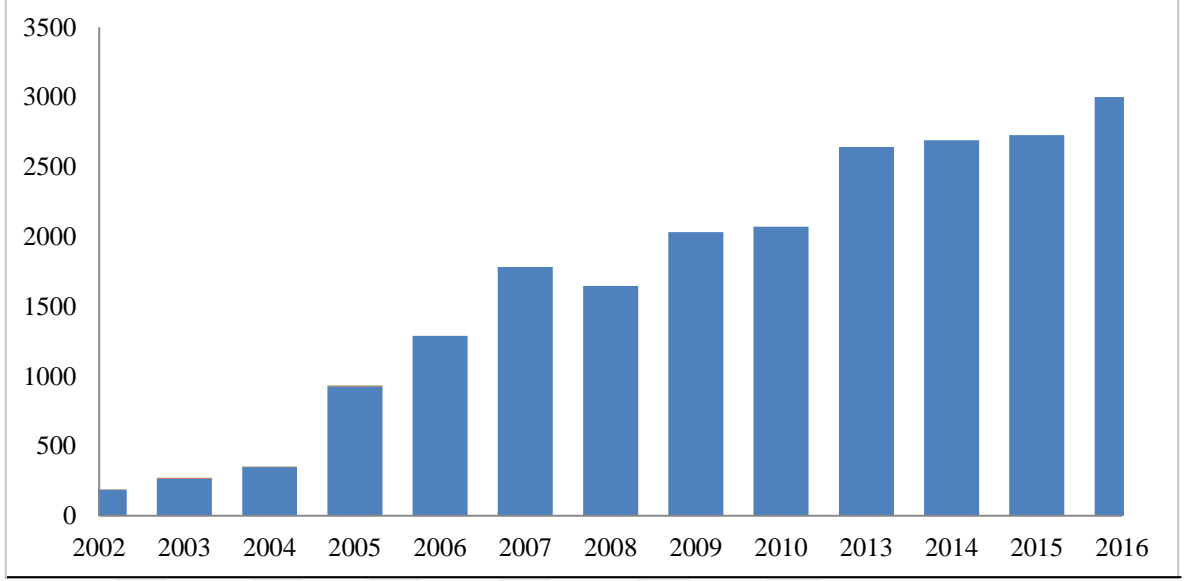
### Kırsal kalkınma destekleri

Kırsal alanların gelişmesi için kırsalda yapılacak olan yatırım projelerinin desteklenmesi faaliyetleridir. 2006 yılından itibaren Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen “Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) kapsamında 3.4 Milyar TL hibe ödenmiştir.

### Fark(prim) ödemesi desteği

Çalışma konusunu oluşturan fark ödemeleri, stratejik önemi olan ve üretimi daha az yapılan ürünlere prim ödenmesi şeklinde verilmektedir. Bu verilen destek miktarı İç ve dış piyasa fiyatları ve üretim maliyetleri göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Bu destek kaleminden faydalanmak isteyen çiftçilerin bazı şartları yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu şartlar; çiftçilerin Çiftçi Kayıt Sistemine ( ÇKS) kayıtlı olmaları, kayıtlı iseler her yıl içerisinde güncellemeleri, tüm desteklemeler için başvuruların tebliğde belirtilen süre içinde yapılması, prim ödemeleri için alım-satım belgesi ve borsa tescil beyannamesi gerekmektedir.

Türkiye’de yapılan prim ödemeleri pamuk, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir, dane mısır ve zeytinyağı ürünlerine önemli miktarlarda yapılmaktadır. Destekleme yapılan ürünlere; 2004 yılından itibaren destekleme kapsamına alınan çay, 2005 yılından itibaren hububat (arpa, mercimek) ile 2010 yılından itibaren de tritikale ilave edilmiştir. 2017 yılında yürürlüğe giren “ Havza Bazlı Tarımsal Üretimin Desteklenmesi Modeli” aracılığı ile yapılan prim ödemeleri 2016 yılında 3.1 Milyar TL tutarına ulaşmıştır. 2017 yılında ise Ekim ayı itibari ile 3.2 Milyar TL prim ödemesi yapılmıştır. (Şekil 2.2.)



Şekil 2.2. Türkiye’de yıllar itibariyle toplam fark(prim) ödeme miktarları (milyon tl)  
Kaynak: 2017 yılı bütçe sunumu

Çalışmada incelenen ürünlere ait 2006-2017 yılları arasında prim ödemesi miktarları Çizelge 2.2’de verilmiştir.

Çizelge 2.2.İncelenen ürünlere ait 2006-2017yılları arasında destekleme prim ödemesi miktarları (krş/kg)

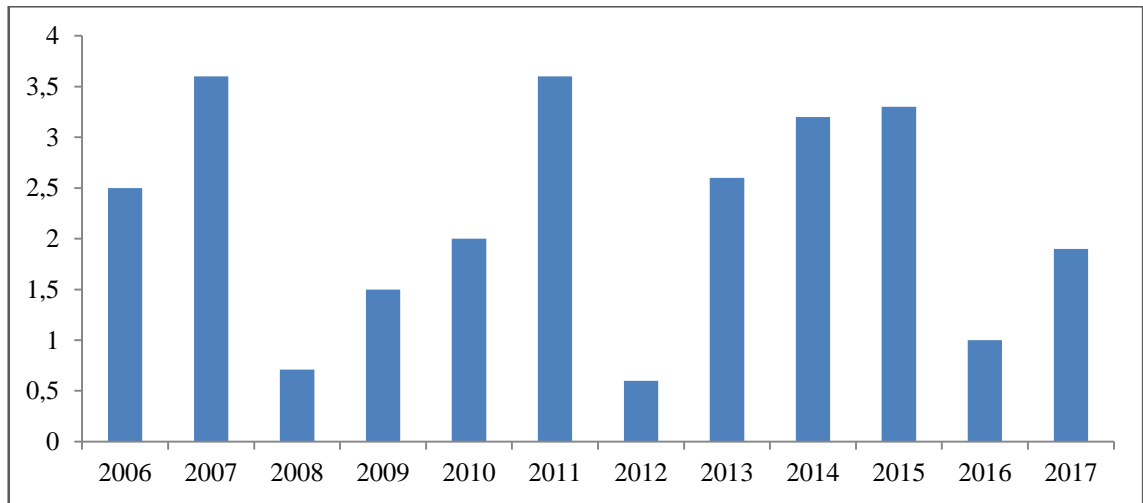
	Kütlü pamuk	Kütlüpamuk*	Mısır	Soya	Soya*	Yağlıkayçiçeği
2006	29.0	35.0	6.7	22.0	26.4	29.0
2007	29.0	35.0	2.0	22.0	26.4	29.0
2008	27.0	32.4	3.6	20.7	24.7	27.0
2009	35.0	42.0	4.0	23.0	27.5	35.0
2010	35.0	42.0	4.0	29.5	35.0	35.0
2011	35.0	42.0	4.0	50.0	40.0	23.0
2012	....	46.0	4.0	....	50.0	24.0
2013	....	50.0	4.0	....	50.0	24.0
2014	....	55.0	4.0	....	50.0	30.0
2015	....	65.0	4.0	....	50.0	30.0
2016	....	75.0	2.0	....	60.0	40.0
2017	....	80.0	3.0	....	60.0	40.0

\*Sertifikalı tohumluk kullanılması halinde

Kaynak:<http://www.tugem.gov.tr/tugemweb/destekler.html>

Çizelge 2’de görüleceği üzere Kütlü Pamuk ve Soya ürünlerinde 2011 yılına kadar sertifikalı tohum kullanılması durumunda farklı bir prim ödemesi yapılmış sonraki yıllar bu ayırım yapılmayarak sadece sertifikalı tohuma yönelik prim ödemesi yapılmıştır.

Prim ödemelerinden ÇKS’de ürün ve arazi bilgileri kayıtlı olan ve ilgili havzada bulunan arazilerinde desteklemeye esas ürünleri ürettiği il ve ilçe tarım müftülüklerince tespit edilen ve belirlenecek yasal süre içerisinde başvurularını yapan kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişi üreticiler yararlanır(TUGEM)

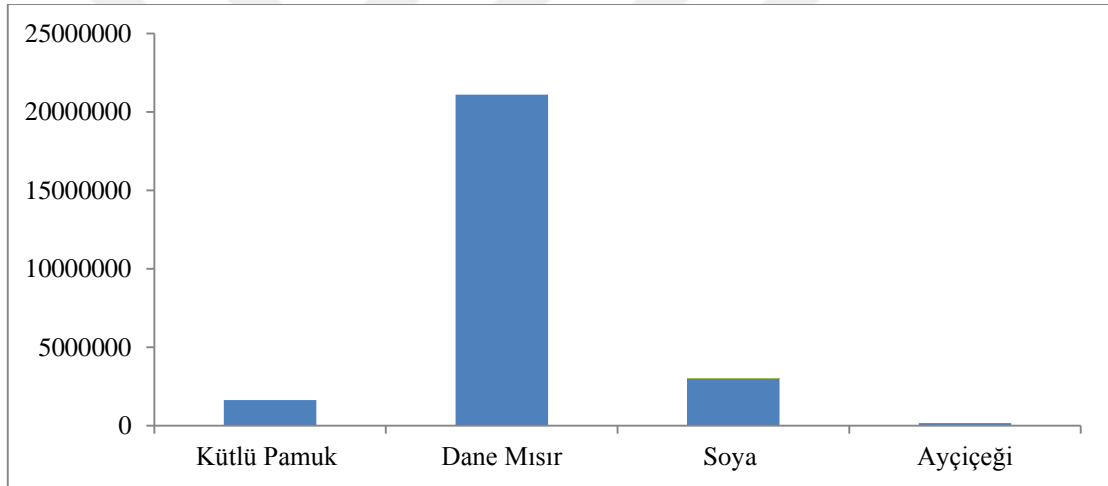


Şekil 2.3. Kadirli ilçesinde yıllar itibariyle toplam prim ödeme miktarları(milyon ton)

Kaynak:Kadirli ilçe tarım ve orman müdürlüğü (2018).

Şekil 2.3.'te de görüldüğü gibi araştırma bölgesi olan Kadirli İlçesinde prim ödemesi desteği kapsamında yapılan ödemeler dalgalı bir seyir izlemektedir.

Araştırma bölgesinde prim desteğinden yararlanma değerleri dikkate alındığında başlangıç itibaren desteklerin üreticiler tarafından benimsendiği anlaşılmaktadır. Üreticilerin destekleri benimsediğinin en önemli göstergesi ilçe tarım müdürlükleri, ilçe ziraat odaları ve köy muhtarlarının vermiş olduğu onaylı belgelerin bir kısmını ücreti karşılığında bir kısmını da belirli mesai harcayarak evraklarını toplayıp ÇKS belgesi oluşturmalarıdır. 2008,2012 ve 2016 yıllarında prim ödemelerinin azalmasının sebebi üreticilerin destekleme bazlı ekim yaptıkları pamuk soya ve ayçiçeği ürünlerindeki fiyat istikrarsızlıklarından kaynaklanmaktadır.



Şekil 2.4.Kadirli ilçesi 2006-2017 yılları ürünler bazında fark(prim) ödemesi destek miktarları (milyon ton)

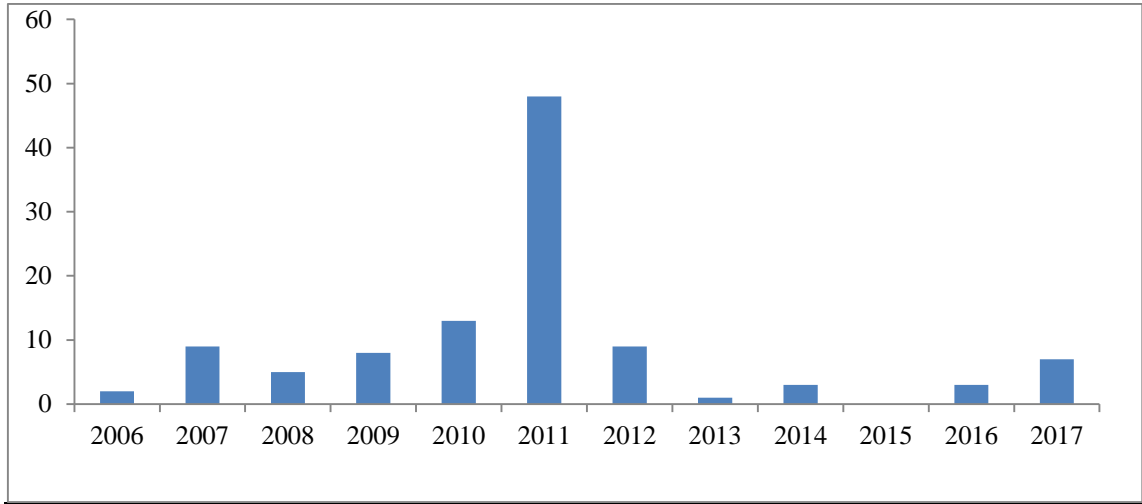
Kaynak: Kadirli ilçe tarım ve orman müdürlüğü (2018)

Bu destek kapsamında Kadirli İlçesi prim ödemesi desteği detaylarıyla incelenmiştir. Üreticiler tarafından yoğun üretimi yapılan ve bunun sonucu destek ödemesinden yararlanan ürün grupları şekil2.4.' te verilmiştir.

Şekil 2.4.'de görüldüğü gibi Kadirli ilçesinde prim desteği alan ürünler içinde değer olarak en fazla Dane Mısır'ın olduğu dikkat çekmektedir. Bunu Soya, Kütlü Pamuk ve Ayçiçeği takip etmektedir. Osmaniye'nin Kadirli ilçesinde 2006-2017 yılları arasında Kütlü Pamuk'un ekim alanı toplam 97973.243 (da), üretim miktarı 1.635.428.94 milyon tondur. Soyada 2006-2017 yılları arasında toplam ekim alanı 96649.547 (da), üretim

miktarı 2.980.771.77 milyon tondur. Ayçiçeğinde 2006-2017 yılları arasında toplam ekim alanı 1921.85 (da), üretim miktarı 150325.69 milyon tondur. Son olarak Dane Mısır'da 2006-2017 yılları arasında ekim alanı 289405.928 (da), üretim miktarı ise 2.102.012.97 milyon tondur.

Şekil 2.5.'de Kadirli ilçesinde yıllar itibari ile Kütlü Pamuk prim desteğinden yararlanan üretici sayıları görülmektedir.



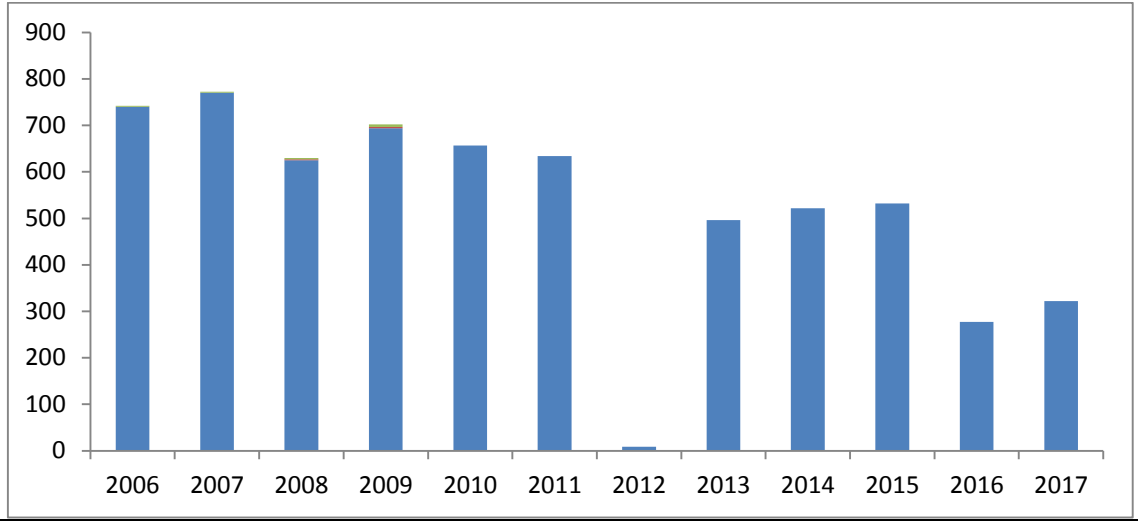
Şekil 2.5. Kadirli ilçesi 2006-2017 yılları kütlü pamuk prim desteğinden yararlanan üretici sayıları(kişi)

Kaynak: Kadirli ilçe tarım ve orman müdürlüğü (2018)

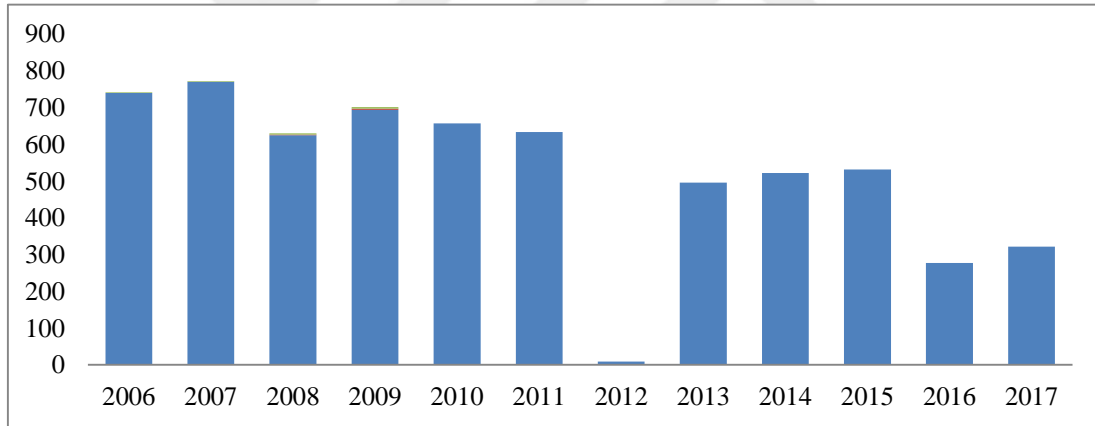
Yıllara bağlı olarak bu dalgalanmaların yaşanmasının sebebi pamuk ürününde yaşanan uluslararası spekülasyonlar nedeniyle oluşan fiyat istikrarsızlığı üreticinin üretimden kaçınma eğilimine gitmesine neden olmuştur.

Ürünü Vergi Usul Kanunu hükümlerince fatura ve müstahsil belgesi düzenleme yetkisine sahip firmalara satan üreticiler, müracaat süresinde İl ve İlçe Tarım ve Orman Müdürlüklerine başvuruda bulunarak desteklemeden yararlanabilmektedirler.





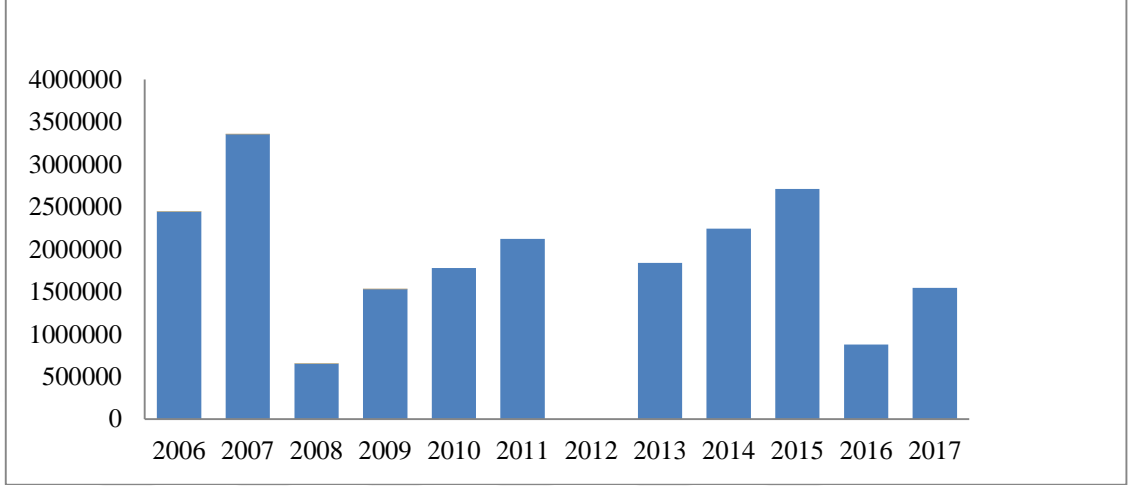
Şekil 2.6. Kadirli ilçesi 2006-2017 yılları kütlü pamuk prim destekleme miktarları (milyon ton)  
Kaynak: Kadirli ilçe tarım ve orman müdürlüğü (2018)



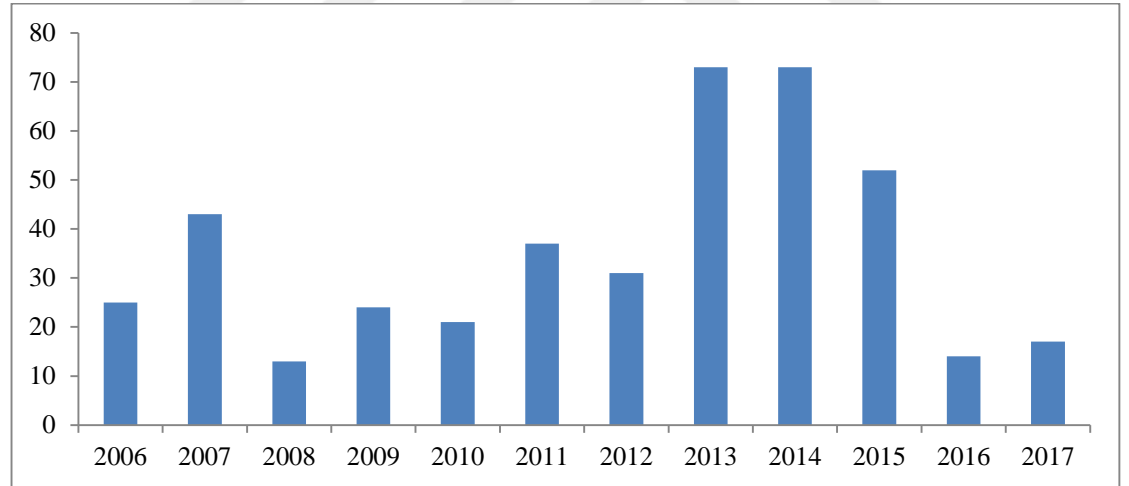
Şekil 2.7. Kadirli İlçesi 2006-2017 yılları dane mısır desteğinden yararlanan üretici sayısı (kişi)  
Kaynak: Kadirli ilçe tarım ve orman müdürlüğü (2018)

Dane mısır tüm dünyada ve ülkemizde üretim, tüketim ve fiyat adına en güvenilir ve spekülasyona kapalı ürün olduğu için üretici mısırı her zaman güvenilir liman ve sağlam para kaynağı olarak görmektedir. Spekülasyona kapalı olmasının nedeni dünyada ve ülkemizde çok yüksek miktarda üretilmesi, gıda ve yem sanayisinin vazgeçilmez hammaddesi olması, gıda endüstrisinden tutunda enerji üretimine kadar her alanda kullanılan en önemli ürünlerden biri olmasıdır. Kadirli ilçesinde ne kadar çok polikültür tarım faaliyeti yapan çiftçi varsa üretimlerinin çoğunluğu mısır tarımıdır. Destekleme ne kadar yüksek olsa da ne kadar düşük olsa da çiftçi mısır tarımından vazgeçmemektedir.

Kadirli İlçesi dane mısır fark ödemesi desteğinden faydalanan üretici sayısı ve buna paralel olarak destekleme miktarının azaldığı görülmektedir.



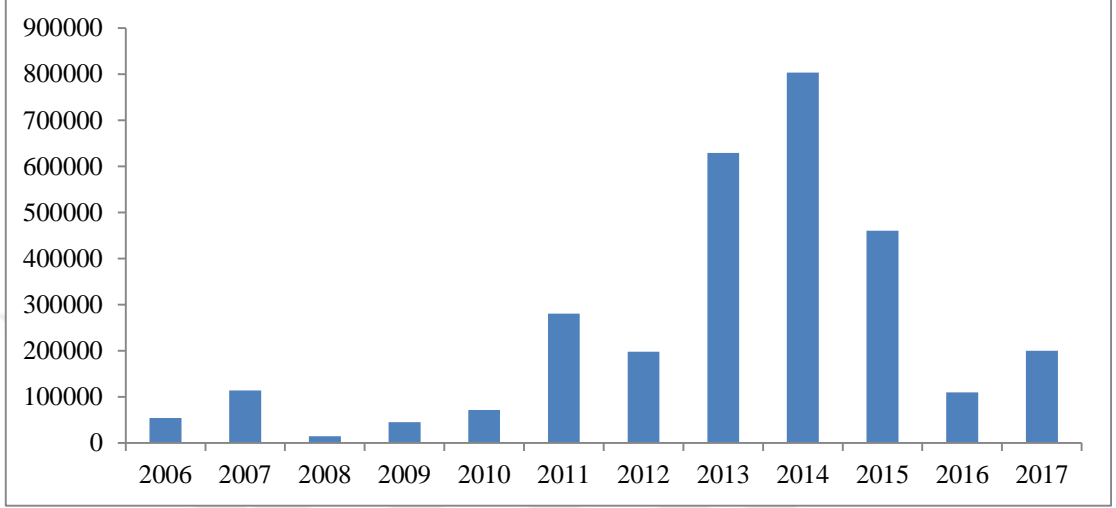
Şekil 2.8. Kadirli ilçesi 2006-2017 yılları dane mısır prim destekleme miktarları(milyon TL)  
Kaynak: Kadirli ilçe tarım ve orman müdürlüğü (2018)



Şekil 2.9. Kadirli ilçesi 2006-2017 yılları soya prim desteğinden yararlanan üretici sayısı(kişi)  
Kaynak: Kadirli ilçe tarım ve orman müdürlüğü (2018)

Soya üretiminin maliyet açısından ve özellikle zirai mücadele açısından çok yoğun emeği olan bir ürün olması ve ortalama ürün veriminin yıllar içerisinde tutarsızlık göstermesi ve fiyat istikrarının olmaması nedeni ile çiftçinin sadece destekleme oranlarının yüksekliğine göre ürünü yetiştirmesine sebep olmaktadır.

Kadirli İlçesi soya prim ödemesi desteğinden faydalanan üretici sayısı ve destekleme miktarı yıllar itibariyle birbirine paralel olarak artış ve azalış göstermiştir.(Şekil 2.9-2.10.)



Şekil 2.10. Kadirli ilçesi 2006-2017 yılları soya prim destekleme miktarları(milyon ton)  
Kaynak: Kadirli ilçe tarım ve orman (2018)

İlçede genellikle ikinci ürün olarak yetiştirilen soya neredeyse tamamen desteklemesi için yetiştirilmektedir.

### **3. MATERYAL VE YÖNTEM**

#### **3.1. Materyal**

Bu çalışma makro ve mikro ölçekte yürütülmüştür. Bu yüzden farklı materyal ve yöntemler ile analiz edilmiştir. Araştırmanın makro kısmında, destekleme prim ödemesi kapsamında yer alan ve araştırma bölgesi Kadirli ilçesinde yoğun olarak tarımı yapılan yağlık ayçiçeği, dane mısır, kütlü pamuk ve soya fasulyesi ürünleri dikkate alınmıştır. Türkiye genelinde destekleme prim ödemeleri, üretim alanları, üretim miktarları, ürün fiyatlarına ait veriler FAO, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK),verilerinden sağlanmıştır. Bu istatistiki veriler 1987-2010 yıllarını kapsayan dönem için zaman serisi şeklinde oluşturulmuş ve analiz edilmiştir.

Araştırmanın mikro kısmında Osmaniye ilinin Kadirli ilçesine bağlı 8köyde bulunan 202 üreticiden elde edilen veriler kullanılmıştır.

#### **3.2. Yöntem**

##### **3.2.1. Köyler ve örnek işletmelerin seçilmesinde izlenen yöntem**

Çalışmada ilk olarak Osmaniye ili Kadirli ilçesine bağlı 58 köyden gayeli olarak %15'i seçilmiş olup, bölgenin tamamını temsil edebilecek 8 köy belirlenmiştir. Bu aşamada Osmaniye ili Kadirli ilçesi Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, Ziraat Odası ve Ziraat Mühendisleri Odası çalışanlarından bölgeyi tanıyan uzman kişiler ile görüşme yapılmıştır. Belirlenen köyler harita üzerinde kırmızı işaretlerle gösterilmiştir. (Ek.1)

Bu köyler Azaplı, Hardallık, Kabayar, Kerimli, Öksüzlü, Tatarlı, Tozlu, Vayvaylı, köyleridir.

İkinci olarak seçilen 8 köyde toplam 778 işletme olduğu belirlenmiştir. Örnek hacmini belirlemek için oran örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu şekilde 202 işletmenin popülasyonu temsil edeceği tespit edilerek bu işletmeler ile yüz yüze görüşme yöntemiyle anket çalışması yapılmıştır.

Yapılan örneklemede % 90 güven aralığı (t=1.65) ve ortalamadan %5 sapma ile çalışılmıştır. Anket sayısı (örnek hacmi) aşağıdaki formül yardımı ile bulunmuştur (Çiçek ve Erkan, 1996).

$$n = \frac{N(pq)}{(N-1)D^2 + (pq)} \quad (1)$$

Burada;

n; örnek hacmi

p; incelenen birimin popülasyondaki oranı (prim sistemi uygulamasından faydalandığı düşünülen üreticilerin oranı 0.5 olarak alınmıştır)

q; 1-p

D; d/t (d; kabul edilebilir hata %5, t; güven sınırı %90)

N; örnekleme çerçevesine ait toplam birim sayısı

Bulunan “n” (örnek hacmi) değeri neticesinde hane sayısına göre genel oran tespit edilerek, gayeli örnekleme yöntemiyle seçilen köylerin hane sayılarından genel oran katsayısıyla her köyde anket yapılacak hane sayısı yani çiftçi sayısı Çizelge 3.1.’deki gibi dağıtılmıştır.

Çizelge 3.1. Köylere göre anket yapılan çiftçi sayısı

Köyün adı	Toplam çiftçi sayısı	Anket yapılan çiftçi sayısı
Azaplı	108	28
Hardallık	87	22
Kabayar	27	8
Kerimli	37	10
Öksüzlü	105	27
Tatarlı	89	23
Tozlu	168	44
Vayvaylı	154	40
TOPLAM	778	202

### 3.2.2. Verilerin analizinde izlenen yöntem

Araştırma bölgesinde yapılan anketler üzerinden çiftçilerin sosyo-ekonomik özellikleri, yapmakta oldukları tarımsal faaliyetleri, tarımsal desteklemelerden yararlanma durumları, tarımsal desteklerden yeterli ve yetersiz buldukları desteklemeler, tarımsal desteklemelerden yararlanırken karşılaştıkları sorunlar ile tarımsal desteklemelerden

beklentileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında yer alan üreticiler için hazırlanan anket formları, gerekli kontroller yapılarak dökümü sağlanmıştır. Elde edilen frekans ve yüzdeler değerlendirmeye alınarak çizelgeler ve şekiller oluşturulmuştur.

Çalışmada destekleme prim ödemesi içerisinde yer alan ürünlerin üretim miktarı, üretim alanı, fiyatı ile destekleme prim ödemeleri arasındaki ilişkiyi analiz etmek için Granger nedensellik testi uygulanmıştır. (Granger, 1969). Bu test iki değişken arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemin ilk şartı, değişkenlere ait oluşturulan serilerin durağan olmasıdır. Bunun nedeni serideki aynı yönde olan değişimin ve iki seri arasında güçlü bir ilişkiyi gösterebilmesinde yatmaktadır. Bu nedenle serilere durağanlık testleri yapılmakta eğer seri ya da seriler durağan değil ise durağanlaştırılmaları gerekmektedir. Bunun için fark alma yöntemi yapılmaktadır(Engel ve Granger,1987).

Zaman serilerinde durağanlığını belirlemek için kullanılan yöntem, Genişletilmiş Dickey Fuller Birim Kök Testi (ADF)'dir (Dickey ve Fuller, 1981), (Erdal ve ark.,2006a).

Çalışmada incelenen altı ürüne ait ekim alanı, birim fiyat ve destekleme prim ödemesi serilerinin ayrı ayrı durağanlığını ölçmek için ADF birim kök testi kullanılmıştır. ADF birim kök testinde  $\alpha$  parametresinin istatistiki olarak anlamlılık düzeyinin belirlenmesinde Mac Kinnon kritik değerleri esas alınmıştır (MacKinnon, 1996).

Granger nedensellik testinde incelenen iki serinin t dönemindeki değerinin, serilerin geçmiş değerleri ile açıklama gücünü ortaya koymakta ve geçmişe doğru ne kadar süre geriye gidilmesi gerektiğini belirlemektedir.

Granger nedensellik testinde X ve Y serileri için eşitlik (1) ve (2) oluşturulmaktadır.

$$Y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^n \alpha_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_i X_{t-i} + \varepsilon_t \quad (2)$$

$$X_t = \chi_0 + \sum_{i=1}^m \chi_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^m \delta_i Y_{t-i} + u_t \quad (3)$$

Eşitlik (2) ve (3)'de  $\alpha$ ,  $\beta$ ,  $\chi$  ve  $\delta$ , parametreleri;  $n$  ve  $m$  gecikme uzunluklarını;  $\varepsilon_t$  ve  $u_t$ , bağımsız, sıfır ortalamalı ve sabit varyanslı hata terimlerini ifade etmektedir.

Araştırmada yapılan test ve analizlerde Eviews 5 istatistik paket programından yararlanılmıştır.

## 4. BULGULAR VE TARTIŞMA

### 4.1. Prim desteği uygulamalarının bazı ürünler üzerindeki makro etkileri

Araştırmada ekonometrik analizler için kullanılan verilere ait bilgiler Çizelge 4.1.'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.1. Araştırmada kullanılan verilere ait bilgiler

Ürünler	Üretim Alanı		Üretim Miktarı		Fiyat			DesteklemePrim Ödemesi
	Özelliği	Seri Adı	Özelliği	Seriadı	Özelliği	Seri Adı	Özelliği	Seri Adı
<b>Ayçiçeği</b>	1.Farklı Alınmış Seri	AEA	1.FarklıAlınmış Seri	APM	Bir önceki yılın Reel Fiyatı	ARF	DummyDeğişken 1987-1999=0,2000-2010=1	APD
<b>Mısır</b>	NormalSeri	MEA	1.Farklı Alınmış Seri	MPM	Bir önceki yılın Reel Fiyatı	MRF	DummyDeğişken 1987-2003=0,2004-2010=1	MPD
<b>Pamuk</b>	1.Farklı Alınmış Seri	PEA	Normal Seri	PM	Bir önceki yılın Reel Fiyatı	PRF	DummyDeğişkeni 1987-1992=0,1993-2010=1	PD
<b>Soya</b>	Normal Seri	SEA	1.Farklı Alınmış Seri	SPM	Bir önceki yılın Reel Fiyatı	SRF	DummyDeğişken 1987-2000=0,2001-2010=1	SPD

### 4.2. Durağanlık Analizi

Destekleme Prim ödemesi yapılan çalışmada incelenen kütlü pamuk, yağlık ayçiçeği, dane mısır ve soya fasulye ürünlerinin üretim alanları, üretim miktarı, fiyat değişkenlerine ait serilerin ADF birim kök durağanlık test sonuçları Çizelge 4.2'de verilmiştir.



Çizelge 4.2. İncelenen ürünlerin üretim alanı ve fiyat serilerine ait ADF birim kök test sonuçları

Ürünler	Değişkenler	ADF	Kritik Değerler
Ayçiçeği	AEA	-4.486 I(1) [4]	(-3.769) <sup>1</sup>
	ARF	-3.473 I(1) [4]	(-3.277) <sup>3</sup>
	APM	-5.702 I(1) [0]	(-3.769) <sup>1</sup>
Mısır	MEA	-3.387 I(0) [3]	(-2.998) <sup>2</sup>
	MRF	-1.812 I(1) [5]	(-1.607) <sup>3</sup>
	MPM	-5.775 I(1) [0]	(-4.440) <sup>1</sup>
Pamuk	PEA	-4.980 I(1) [0]	(-3.769) <sup>1</sup>
	PRF	-4.314 I(1) [4]	(-3.690) <sup>2</sup>
	PM	-4.784 I(1) [0]	(-3.769) <sup>1</sup>
Soya	SEA	-4.296 I(0) [0]	(-3.752) <sup>1</sup>
	SRF	-2.066 I(1) [0]	(-1.957) <sup>2</sup>
	SPM	-3.250 I(1) [5]	(-2.669) <sup>1</sup>

Köşeli parantez içindeki değerler gecikme uzunluğunu gösterir. Gecikme uzunluğunda minimum Akaike Bilgi Kriteri (ACI)' ne göre belirlenmiştir.

-I(0) ve I(1) sırasıyla düzeyde ve birinci farkta durağan ifade etmektedir.

<sup>-1, 2, 3</sup> sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde birim kök testinin Mackinnon (1996) kritik değerlerini gösterir.

Çizelge 4.2.'de AEA, PEA, SRF, APM, MPM, PM, SPM birinci farkta, SEA ise düzeyde %1 anlamlılık seviyesinde durağan iken, MEA düzeyde, PRF birinci farkta %5 anlamlılık seviyesinde durağandırılar. ARF ve MRF' nin ise birinci farkta %10 anlamlılık seviyesinde durağan olduğu belirlenmiştir.

### 4.3. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Araştırmada Granger nedensellik testi incelenen her bir ürün için ayrı ayrı yapılarak yorumlanmıştır. Bu kapsamda her bir ürüne yönelik olmak üzere;

- Üretim alanı ile fiyatlar
- Destekleme prim ödemeleri ile üretim alanları
- Fiyatlar ile destekleme prim ödemeleri
- Üretim miktarı ile fiyatlar
- Destekleme prim ödemeleri ile üretim miktarı

Arasında ikili gruplar halinde  $H_0$  hipotezi oluşturulmuştur. Her bir ürün için Granger nedensellik test sonuçları çizelgeler halinde verilmiştir.

Ayçiçeği üretim alanları, ayçiçeği fiyatları ve ayçiçeği destekleme prim ödemesi arasındaki Granger nedensellik testi sonuçları Çizelge 4.3.' da gösterilmiştir.

Çizelge 4.3. Ayçiçeği üretim alanı için Granger nedensellik testi sonuçları

H <sub>0</sub> Hipotezi	F-İstatistiği	Karar	Sonuç
ARF Granger nedeni değildir AEA'nın	0.272(0.903)	Kabul	ARF nedeni değildir AEA'nın
AEA Granger nedeni değildir ARF'nin	1.293(0.591)	Kabul	AEA nedeni değildir ARF'nin
APD Granger nedeni değildir AEA'nın	3.276(0.402)	Kabul	APD nedeni değildir AEA'nın
AEA Granger nedeni değildir APD'nin	0.311(0.883)	Kabul	AEA nedeni değildir APD'nin
APD Granger nedeni değildir ARF'nin	71.613(0.090) <sup>b</sup>	Red	APD nedenidir ARF'nin
ARF Granger nedeni değildir APD'nin	170.90(0.058) <sup>a</sup>	Red	ARF nedenidir APD'nin

<sup>a</sup>, <sup>b</sup> sırasıyla %5 ve %10 düzeyinde önemlidir. Parantez içindeki değerler p değerlerini gösterir. Gecikme uzunluğu minimum AIC(lag7) değerine göre belirlenmiştir.

Çizelge 4.3.'de de görülebileceği gibi, ayçiçeği üretim alanları, ayçiçeği fiyatları ve ayçiçeği destekleme prim ödemesi arasından, ayçiçeği fiyatları ile ayçiçeği destekleme prim ödemeleri arasında çift yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişki ayçiçeği prim ödemelerinden ayçiçeği fiyatlarına doğru %10 anlamlılık düzeyinde oluşmuş iken ayçiçeği fiyatlarından ayçiçeği prim ödemelerine doğru %5 anlamlılık düzeyinde oluşmuştur. Bu sonuçlara göre Türkiye'de ayçiçeği piyasa fiyatlarında ayçiçeği destekleme prim ödemelerinin önemli ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Prim ödemelerinin üretim alanları artışına olumlu etki yapmadığı sadece fiyatlarına karşı koruyucu bir destek niteliği taşıdığı ifade edilebilir. Benzer sonuç Erdal ve Erdal (2008)'in çalışmasında bulunmaktadır. Yine Semerci (2012) tarafından Trakya'da yapılmış benzer bir çalışmada da ayçiçeğinde uygulanan prim ödemesinin üretim miktarı ve ekim alanları üzerinde herhangi bir etki oluşturmadığı belirlenmiştir. Ayçiçeği üretim miktarları, ayçiçeği fiyatları ve ayçiçeği destekleme prim ödemesi arasındaki Granger nedensellik testi sonuçları Çizelge 4.4.' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.4.Türkiye’de ayçiçeği üretim miktarları için Granger nedensellik testi sonuçları

H <sub>0</sub> Hipotezi	F-İstatistiği	Karar	Sonuç
ARF Granger nedeni değildir APM’nin	2.734(0.095) <sup>b</sup>	Red	ARF nedenidir APM’ nin
APM Granger nedeni değildir ARF’nin	0.138(0.871)	Kabul	APM nedeni değildir ARF’ nin
APD Granger nedeni değildir APM’nin	3.378(0.059) <sup>a</sup>	Red	APD nedenidir APM’ nin
APM Granger nedeni değildir APD’nin	0.239(0.790)	Kabul	APM nedeni değildir APD’ nin

<sup>a, b</sup> sırasıyla %5 ve %10 düzeyinde önemlidir. Parantez içindeki değerler p değerlerini gösterir. Gecikme uzunluğu minimum AIC(lag7) değerine göre belirlenmiştir.

Çizelge 4.4.’de de görüldüğü gibi ayçiçeği üretim miktarı, ayçiçeği fiyatları ve ayçiçeği destekleme prim ödemesi arasından, ayçiçeği fiyatları ile ayçiçeği üretim miktarı arasında tek yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişki ayçiçeği fiyatlarından ayçiçeği üretim miktarına doğru %10 anlamlılık düzeyinde oluşmuştur. Diğer yandan ayçiçeği destekleme prim ödemelerinden ayçiçeği üretim miktarına doğru %5 anlamlılık düzeyinde tek yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre fiyatların üretim miktarı üzerinde etkili rol oynadığı ifade edilebilir. Yani bu durumda üreticinin fiyat beklentilerinin yüksek olması, ayçiçeği tarımında yapılan kültürel işlemler(çapalama, yabancı ot mücadelesi vb.), tarım ilacı kullanımı, gübreleme gibi işlemlere daha fazla yönelmekte olması ayçiçeği üretim miktarını etkilemektedir. Diğer sonuca göre ayçiçeği destekleme prim ödemelerinin ayçiçeği üretim miktarı üzerinde etkili olduğu ifade edilebilir. Yüksek fiyat beklentisi ve prim destekleri üreticinin üretim miktarını etkilediği belirtilebilir. Buna karşın Semerci (2012)’nin çalışmasında prim sisteminin ayçiçeği üretim miktarında etkili olmadığını tespit etmiştir.

### ***Mısır,***

Mısır üretim alanları, mısır fiyatları ve mısır destekleme prim ödemesi arasındaki Granger nedensellik testi Çizelge 4.5.’ de gösterilmiştir.

Çizelge 4.5. Türkiye’de mısır üretim alanları için Granger nedensellik testi sonuçları

H <sub>0</sub> Hipotezi	F-İstatistiği	Karar	Sonuç
MPD Granger nedeni değildir MEA’nın	1.536(0.280)	Kabul	MPD nedeni değildir MEA’nın
MEA Granger nedeni değildir MPD’nin	0.643(0.674)	Kabul	MEA nedeni değildir MPD’nin
MRF Granger nedeni değildir MEA’nın	4.152(0.045) <sup>b</sup>	Red	MRF nedenidir MEA’nın
MEA Granger nedeni değildir MRF’nin	6.905(0.012) <sup>a</sup>	Red	MEA nedenidir MRF’nin
MRF Granger nedeni değildir MPD’nin	2.900(0.098) <sup>c</sup>	Red	MRF nedenidir MPD’nin
MPD Granger nedeni değildir MRF’nin	0.500(0.768)	Kabul	MPD nedeni değildir MRF’nin

<sup>a, b, c</sup>, sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde önemlidir. Parantez içindeki değerler p değerlerini gösterir. Gecikme uzunluğu minimum AIC(lag5) değerine göre belirlenmiştir.

Çizelge 4.5.’de görüldüğü gibi mısır üretim alanları, mısır fiyatları ve mısır destekleme prim ödemesi arasında mısır fiyatları ile mısır üretim alanları arasında çift yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişki mısır fiyatlarından mısır üretim alanlarına doğru %5 anlamlılık düzeyinde oluşmuş iken, mısır üretim alanlarından mısır fiyatlarına doğru %1 anlamlılık düzeyinde oluşmuştur. Diğer yandan mısır fiyatları ile mısır destekleme prim ödemeleri arasında tek yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişki mısır fiyatlarından mısır destekleme prim ödemelerine doğru %10 anlamlılık düzeyinde oluşmuştur. Bu sonuçlara göre mısır üreticilerinin mısır üretim kararlarında mısır piyasa fiyatlarının önemli ölçüde etkili olduğu ifade edilebilir. Daha önce 1980-2006 periyodu için yapılmış benzer bir çalışmada mısır fiyatları ile mısır üretim alanları arasında ve mısır destekleme prim ödemeleri ile mısır fiyatları arasında nedensellik ilişkisi bulunamadığı ifade edilmiştir. (Erdal ve Erdal 2008) Buradan prim ödemelerinin etkisi uzun çalışma periyodunun bunun sağladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca sonuçlara göre mısır destekleme prim ödemelerinin üretim alanları artış kararlarında herhangi bir etki yapmadığı ancak piyasa fiyatlarının prim ödemeleri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Yani prim ödemelerinin üretim alanları artışına olumlu etki yapmadığı sadece üreticiyi piyasa fiyatlarına karşı koruyucu bir destek niteliği taşıdığı ifade edilebilir.

Mısır üretim miktarları, mısır fiyatları ve mısır destekleme prim ödemesi arasındaki Granger nedensellik testi Çizelge 4.6.’de gösterilmiştir.

Çizelge 4.6. Türkiye’de mısır üretim miktarları için Granger nedensellik testi sonuçları

H <sub>0</sub> Hipotezi	F-İstatistiği	Karar	Sonuç
MRFGranger nedeni değildir MPM’nin	2.394(0.143)	Kabul	MRF nedeni değildir MPM’nin
MPMGranger nedeni değildir MRF’nin	0.953(0.503)	Kabul	MPM nedeni değildir MRF’nin
MDPGranger nedeni değildir MPM’nin	3.506(0.066) <sup>a</sup>	Red	MDP nedenidir MPM’nin
MPMGranger nedeni değildir MDP’nin	1.278(0.369)	Kabul	MPM nedeni değildir MDP’nin

<sup>a</sup>, %10 düzeyinde önemlidir. Parantez içindeki değerler p değerlerini gösterir. Gecikme uzunluğu minimum AIC(lag5) değerine göre belirlenmiştir.

Çizelge 4.6.’da da görüldüğü gibi mısır üretim miktarı, mısır fiyatları ve mısır destekleme prim ödemeleri arasında yapılan sonuca göre mısır destekleme prim ödemesi ile mısır üretim miktarı arasında tek yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişki mısır destekleme prim ödemelerinden mısır üretim miktarına doğru %10 anlamlılık düzeyinde oluşmuştur. Bu sonuçlara göre destekleme prim ödemelerinin üretim miktarı üzerinde etkili olduğu ifade edilebilir.

### **Pamuk**

Pamuk üretim alanları, pamuk fiyatları ve pamuk destekleme prim ödemesi arasındaki Granger testi Çizelge 4.7.’ de gösterilmiştir

Çizelge 4.7. Türkiye’de pamuk üretim alanları için Granger nedensellik testi sonuçları

H <sub>0</sub> Hipotezi	F-İstatistiği	Karar	Sonuç
PD Granger nedeni değildir PEA’nın	0.258(0.922)	Kabul	PD nedeni değildir PEA’nın
PEA Granger nedeni değildir PD’nin	1.400(0,1000)	Kabul	PEA nedeni değildir PD’nin
PRF Granger nedeni değildir PEA’nın	6.591(0.014) <sup>a</sup>	Red	PRF nedenidir PEA’nın
PEA Granger nedeni değildir PRF’nin	11.576(0.002) <sup>a</sup>	Red	PEA nedenidir PRF’nin
PRF Granger nedeni değildir PD’nin	1.400(1.00)	Kabul	PRF nedeni değildir PD’nin
PD Granger nedeni değildir PRF’nin	0.435(0.811)	Kabul	PD nedenidir PRF’nin

<sup>a</sup>, %1 düzeyinde önemlidir. Parantez içindeki değerler p değerlerini gösterir. Gecikme uzunluğuminimumAIC(lag5) değerine göre belirlenmiştir.

Çizelge 4.7.’ de görüldüğü gibi pamuk fiyatları ve pamuk üretim alanları arasında çift yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişki pamuk fiyatları ve pamuk üretim alanlarına doğru ve pamuk üretim alanlarından pamuk fiyatlarına doğru %1 anlamlılık düzeyinde oluşmuştur. Bu sonuçlara göre pamuk fiyatlarının pamuk üreticilerinin üretim alanlarını

artırma kararlarında önemli ölçüde etkili olduğu ifade edilebilir. Busonuç Erdal ve Erdal,(2008)'in çalışmalarında ortaya çıkan sonucu destekler niteliktedir. Diğer yandan pamuk destekleme prim ödemeleri ile pamuk üretim alanları arasında ve pamuk fiyatları ile pamuk destekleme prim ödemeleri arasında bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Pamuk üretim miktarları, pamuk fiyatları ve pamuk destekleme prim ödemesi arasındaki Granger testi Çizelge 4.8.' de gösterilmiştir

Çizelge 4.8. Türkiye'de pamuk üretim miktarları için Granger nedensellik testi sonuçları

<b>H<sub>0</sub> Hipotezi</b>	<b>F-İstatistiği</b>	<b>Karar</b>	<b>Sonuç</b>
DPM Granger nedeni değildir PCF 'nin	0.538(0.711)	Kabul	DPM nedeni değildir PCF 'nin
PCF Granger nedeni değildir DPM' nin	4.736(0.021) <sup>a</sup>	Red	PCF nedenidir DPM' nin
PDP Granger nedeni değildir DPM' nin	1.545(0.262)	Kabul	PDP nedeni değildir DPM' nin
DPM Granger nedeni değildir PDP' nin	0.584(0.681)	Kabul	DPM nedeni değildir PDP' nin

<sup>a</sup>, %5 düzeyinde önemlidir. Parantez içindeki değerler p değerlerini gösterir. Gecikme uzunluğu minimum AIC(lag4) değerine göre belirlenmiştir.

Çizelge 4.8.' den de görüldüğü gibi pamuk destekleme prim ödemeleri, pamuk fiyatları ve pamuk destekleme prim ödemesi arasında yapılan granger nedensellik test sonuçlarına göre pamuk fiyatları ile pamuk destekleme prim ödemesi arasında tek yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişki pamuk fiyatlarından pamuk destekleme prim ödemesine doğru %5 anlamlılık düzeyinde oluşmuştur. Bu sonuçlara göre fiyatların destekleme prim ödemeleri üzerinde önemli ölçüde etkili olduğu ifade edilebilir. Pamukla ilgili tüm analiz sonuçlarına göre prim ödemelerinin pamuk ekim alanı ve

pamuk üretim alanı üzerinde etkisiz olduğu söylenebilir. Erdal ve Erdal (2008)'in çalışmasında Pamuk ithalatındaki yıllardır süren artış dikkate alındığında arz açığını kapatmaya yönelik destekleme prim sisteminin pamuk için daha etkin hale getirilmesi yorumu geçerliliğini korumaktadır.

### **Soya**

Soya üretim alanları, soya fiyatları ve soya destekleme prim ödemesi arasındaki Granger nedensellik testi sonuçları Çizelge 4.9' da gösterilmiştir.

Çizelge 4.9. Türkiye’de soya üretim alanları için Granger nedensellik testi sonuçları

<b>H<sub>0</sub> Hipotezi</b>	<b>F-İstatistiği</b>	<b>Karar</b>	<b>Sonuç</b>
SEA Granger nedeni değildir SPD'nin	0.582(0.752)	Kabul	SEA nedeni değildir SPD'nin
SPD Granger nedeni değildir SEA'nin	0.629(0.730)	Kabul	SPD nedeni değildir SEA'nin
SRF Granger nedeni değildir SPD'nin	0.133(0.971)	Kabul	SRF nedeni değildir SPD'nin
SPD Granger nedeni değildir SRF'nin	248.043(0.048) <sup>a</sup>	Red	SPD nedenidir SRF'nin
SRF Granger nedeni değildir SEA'nin	9.226(0.248)	Kabul	SRF nedeni değildir SEA'nin
SEA Granger nedeni değildir SRF'nin	4.619(0.344)	Kabul	SEA nedeni değildir SRF'nin

<sup>a</sup>, %5 düzeyinde önemlidir. Parantez içindeki değerler p değerlerini gösterir. Gecikme uzunluğu minimum AIC(lag7) değerine göre belirlenmiştir.

Çizelge 4.9.' da görüldüğü gibi soya üretim alanları, soya fiyatları ve soya destekleme prim ödemeleri arasında, soya destekleme prim ödemelerinden soya fiyatlarına doğru %5 anlamlılık düzeyinde tek yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlara göre soya destekleme prim ödemelerinin soya piyasa fiyatlarını önemli ölçüde etkilediği ifade edilebilir. Diğer bir ifade ile prim ödemelerinin üretim alanları artışına olumlu etki yapmadığı sadece üreticiyi piyasa fiyatlarına karşı koruyucu bir destek niteliği taşıdığı söylenebilir. Diğer yandan soya üretim alanları ile soya destekleme prim ödemeleri arasında ve soya üretim alanları ile soya fiyatları arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Bu sonuçlar Erdal ve Erdal (2008)'in çalışması ile benzer nitelik taşımaktadır. Soya üretim miktarları, soya fiyatları ve soya destekleme prim ödemesi arasındaki Granger nedensellik testi sonuçları Çizelge 4.10.' da gösterilmiştir

Çizelge 4.10. Türkiye’de soya üretim miktarları için Granger nedensellik testi sonuçları

H <sub>0</sub> Hipotezi	F-İstatistiği	Karar	Sonuç
SRF Granger nedeni değildir SPM’ nin	1.734(0.527)	Kabul	SRF nedeni değildir SPM’ nin
SPM Granger nedeni değildir SRF’ nin	545.428(0.032) <sup>a</sup>	Red	SPM nedeni değildir SRF’ nin
SDP Granger nedeni değildir SPM’ nin	1.527(0.554)	Kabul	SDP nedeni değildir SPM’ nin
SPM Granger nedeni değildir SDP’ nin	0.245(0.916)	Kabul	SPM nedeni değildir SDP’ nin

Çizelge 4.10.’da da görüldüğü gibi soya üretim miktarları, soya fiyatları ve soya destekleme prim ödemeleri arasında yapılan Granger nedensellik testi sonuçlarına göre soya üretim miktarı ile soya fiyatları arasında tek yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişki soya üretim miktarından soya fiyatlarına doğru %5 anlamlılık düzeyinde oluşmuştur Bu sonuçlara göre üretim miktarının fiyatlar üzerinde etkili olduğu ifade edilebilir.

#### 4.4. Prim desteği ödemelerinin üretici bazında sonuçları

##### 4.4.1. Araştırma bölgesindeki üreticilerin sosyo-ekonomik durumları

Çizelge 4.11. Üreticilere ait sosyo-ekonomik özellikler

	Frekans	%
<b>Eğitim Durumu</b>		
Okuryazar değil	6	3.0
İlkokul	31	15.3
Ortaokul	72	35.6
Lise	59	29.2
Üniversite	34	16.8
<b>Yaş Aralıkları</b>		
18-34	75	37.1
35-51	77	38.1
52 yaş ve üzeri	50	24.8
<b>Aylık Gelir (TL)</b>		
0-800	76	37.6
801-1450	104	51.5
1451 TL ve üzeri	22	10.9
<b>Çiftçilikle Uğraşılan Süre (yıl)</b>		
0-13	72	35.6
14-27	69	34.2
28 ve üzeri yıl	61	30.2



Üretici profili olarak değerlendirildiğinde üreticilerin çoğunluğunun orta okul ve lise düzeyinde eğitiminin olduğu aylık ortalama gelirlerinin 801- 1450 TL olduğu ve orta yaş grubunda bulunduğu ve uzun yıllar çiftçilikle uğraştıkları görülmektedir.

#### 4.4.2. Üreticilerin uğraştığı tarımsal faaliyetler

Araştırma bölgesinde tarımsal üretim faaliyetlerini ele aldığımızda üreticilerin %96 oranında bitkisel üretim yaptığı, % 4.5'nin bitkisel ve hayvansal üretim alanında birlikte faaliyet gösterdiği, % 3'nün de bitkisel üretim ve arıcılık faaliyetini birlikte sürdürdüğü görülmüştür.

Çizelge 4.12.Üreticilerin uğraştığı tarımsal faaliyetler

<b>Tarımsal Faaliyetler</b>	<b>Frekans</b>	<b>%</b>
Sadece Bitkisel Üretim	187	92,6
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Birlikte	9	4,4
Bitkisel ve Arıcılık birlikte	6	3,0
Toplam	202	100,0

#### 4.4.3. Üreticilerin tarımsal desteklerden faydalanma durumu

Üreticilerin tarımsal desteklerden faydalanma durumları araştırılmış olup, desteklemelerden faydalandığı tespit edilmiştir. Desteklerden faydalanmayan üreticilerin ise desteklerden faydalanmama sebepleri çizelge 4.15.'de belirtilmiştir.

Çizelge 4.13.Üreticilerin tarımsal desteklerden faydalanma durumu

<b>Tarımsal Desteklerden Faydalanma Durumu</b>	<b>Frekans</b>	<b>%</b>
Evet	114	56.4
Hayır	88	43.6
Toplam	202	100,0

#### 4.4.4. Üreticilerin faydalandığı destekler

Üreticilerin tarımsal desteklerden faydalanma durumları incelenmiş olup, %56.4'lük kısmının desteklemelerden faydalandığı, %43.6'luk kısmının ise desteklemelerden faydalanmadığı tespit edilmiştir. Bu destekler ayrı ayrı ele alındığında ise en fazla yararlanan tarımsal destek kaleminin Alan Bazlı ve Prim Desteği ile birlikte olduğu görülmektedir. Çizelge 4.14.'de yararlanan destekleme oranları verilmiştir.

Çizelge 4.14.Üreticilerin faydalandığı destekler

Üreticilerin Faydalandığı Destekler	Frekans	%
Alanbazlı(Mazot,gübre,toprakanalizi)	20	17.5
Prim Desteği	27	23.7
Hayvancılık Destekleri	1	0.8
Alanbazlı ve prim desteği birlikte	46	40.5
Prim ve hayvancılık desteği birlikte	12	10.5
Alan, prim ve hayvancılık desteği birlikte	1	0.8
Diğer destekler(sigorta,	7	6.2
Toplam	114	100.0

İşletmelerin çoğu genel olarak prim desteği, tarım sigortası desteği, gübre mazot desteği, toprak tahlili desteği gibi bitkisel kaynaklı desteklerden faydalanmaktadır.. Hayvancılık desteklemelerinden faydalanma oranı düşüktür. Bunun nedeni ise hayvansal üretimin genel olarak ev ihtiyacını karşılayacak düzeyde yapılıyor olmasıdır. Bundan dolayı kriterler (süt prim desteği, besi desteği v.b) uygun olmadığı için üreticiler desteklemelerden faydalanmamaktadır.

#### 4.4.5. Desteklerden faydalanmayan üreticilerin nedenleri

Çalışmada üreticilerin anket sorularına verdiği cevaplar sonucunda tarımsal desteklemelere bakışının genel olarak olumlu olmadığı görülmüştür. Desteklerin arazi sahibine verilmesi sorununun ve miras yoluyla paylaşımının tarımsal desteklemelerden faydalanılması hususunda çözülmesi gereken önemli bir husus olduğu göze çarpılmaktadır.

Çizelge 4.15. Desteklerden faydalanmayan üreticilerin nedenleri

Faydalanmama Nedeni	Frekans	%
Uğraşmak İstemiyor	20	22.7
Yeterli Bulmuyor	22	25.0
İhtiyaç Duymuyor	15	17.1
Diğer (tapu sorunu, mülk sahibi olmamak vs.)	31	35.2
Toplam	88	100.0

#### 4.4.6. Üreticilerin prim ödemeleri hakkında bilgiye sahip olma durumu

Üreticilerin Prim Ödemeleri Hakkında Bilgiye Sahip Olma Durumuna bakıldığında üreticilerin %66.8 oranında bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Bilgi sahibi olan üreticilerin %77'si prim ödemeleri hakkında iyi bilgiye sahip iken, %23'ü çok iyi bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.16. Üreticilerin prim ödemeleri hakkında bilgiye sahip olma durumu

Prim Ödemeleri Bilgisi	Frekans	%
Evet	135	66.8
Hayır	67	33.2
Toplam	202	100.0

#### 4.4.7. Üreticiler bilgi sahibi ise bilgiyi aldıkları yer

Üreticilerin tarımsal desteklemeler ile ilgili bilgileri hangi kanallardan öğrendikleri konusunda yapılan incelemede % 38.1 oranında İl ve İlçe Tarım ve Orman Müdürlükleri ve personelinden, % 19.8'lik kısmı televizyon ve gazetelerden, % 10.4'lük kısmının kooperatif ve üretici birliklerinden % 2'lik kısmının ise bakanlık danışmanları kanalıyla bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir.

Üreticilerin desteklemeler hakkındaki bilgi alma sürecinde direk müracaatta buldukları Tarım ve Orman Bakanlığı İl-İlçe Müdürlükleri dışında çiftçi örgütlerinin ve Ziraat odaları gibi meslek odalarının da payının büyük olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında Tarım ve Orman Bakanlığı'nca belde ve köylerde istihdam edilen Tarım

Danışmanlarının (Ziraat Mühendisi ve Veteriner Hekim) üreticileri bilgilendirme haberdar etme konusunda yetersiz kaldığı ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 4.17.Üreticiler bilgi sahibi ise bilgiyi aldıkları yer

<b>Bilgi Alınan Yer</b>	<b>Frekans</b>	<b>%</b>
Bakanlık Danışmanlıklarından	2	1.5
İl/İlç Tarım Müdürlüklerinden	52	38.5
Medya(TV, İnternet,gazete,dergi,broşür)	25	18.5
Kooperatif, Üretici Birliği	16	11.9
Diğer(Arkadaş, Mühendis vs.)	40	29.6
Toplam	135	100

#### 4.4.8. Üreticilerin prim ödemelerinden yararlanma durumu

Üreticilerin tarımsal desteklerden yararlanma durumları araştırılmış olup, % 42’lik kısmının desteklemelerden yararlandığı %58’lik kısmının ise desteklemelerden yararlanmadığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.18.Üreticilerin prim ödemelerinden yararlanma durumu

<b>Prim Ödemelerinden Yararlanma</b>	<b>Frekans</b>	<b>%</b>
Evet	86	42.0
Hayır	28	58.0
Toplam	114	100.0

Tarımsal desteklerden faydalanan 114 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin 28’i prim ödemesi desteğinden yararlanmadığı tespit edilmiştir. Bunun nedenleri olarak ise destekleme işletmelerinde başvuru işlemlerinin çok zaman aldığını belirtmiş bu yüzden desteklemelere başvurmadığını bildirmiştir. Bunun yanında 22 işletme destek miktarlarını yeterli bulmamakta, 15 işletmede ihtiyaç duymamaktadır. Desteklemelerden yararlanmayan 31 işletme tapu intikal işlemlerini yaptıramadıkları için miraslı arazilere destek alamamaktadır. Bu durum araştırma bölgesindeki işletmelerle oranlandığında % 35.2’lik bir düzeydedir. Arazilerin mülkiyet sorununun ve miras yoluyla paylaşımının tarımsal desteklemelerde yararlanılması noktasında çözülmesi gereken önemli bir husus olduğu göze çarpmaktadır.

#### 4.4.9. Prim ödemelerinden faydalanmayan üreticilerin faydalanmama nedenleri

Prim ödemelerinden faydalanmayan toplam 28 üretici bulunmaktadır. Bu üreticilerin faydalanmama nedenleri incelendiğinde üreticilerin %42'si tapu sorunu yüzünden desteğe başvurmadığını ifade etmiştir (Çizelge 4.19).

Araştırmada üreticiler ile gerek sözlü görüşmeler gerekse anket sorularına verilen cevaplar sonucunda üreticilerin tarımsal desteklemelere bakış açısının genel anlamda olumlu olmadığı görülmüştür. Arazilerin mülkiyet sorununun ve miras yoluyla paylaşımının tarımsal desteklemelerde yararlanması noktasında çözülmesi gereken önemli bir husus olduğu göze çarpmaktadır.

Çizelge 4.19.Prim ödemelerinden faydalanmayan üreticilerin faydalanmama nedenleri

Faydalanmama Nedeni	Frekans	%
Uğraşmak İstemiyor	3	10.5
Yeterli Bulmuyor	5	18.5
İhtiyaç Duymuyor	8	28.6
Tapu Kaydı Olmaması	12	42.4
Toplam	28	100.0

#### 4.4.10.Toplam tarımsal destekler ve prim ödemelerine üreticilerin yetiştirdiği ürünler

Çalışmada toplamda 202 üretici ile görüşülmüştür. Bu üreticilerden 114 üreticinin tarımsal desteklemelerden prim yararlandığını bunların içinden ise 86 üreticinin prim ödemelerinden yararlandığı belirtilmişti. Üreticilerin yetiştirdiği ürün çeşidi ve tarımsal desteklemeler arasındaki ilişkiyi belirlemek için Çizelge 4.20 hazırlanmıştır.

Çizelge 4.20.Üreticilerin yetiştirdiği ürünler ve tarımsal desteklerden aldığı pay

Ürünler	Toplam tarımsal destek alan ürünler		Prim desteği alan ürünler	
	Frekans	%	Frekans	%
Kütlü Pamuk	18	0.15	7	8.1
Yağlık Ayçiçeği	12		4	4.6
Soya Fasulyesi	12		3	3.4
Dane Mısır	72		47	54.9
Toplam	114	100.0	86	100.0

#### 4.4.11. Ürün tercihinde prim ödemelerinin etkili olma durumu

Yapılan anket çalışmasına göre üreticilerin %84.9'luk kısmı ürün tercihinde prim ödemelerinin etkili olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuca göre üreticilerin ürün tercihinde yapılan prim ödemelerinin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.21.Ürün tercihinde prim ödemelerinin etkili olma durumu

Prim Ödemelerinin Etkisi	Frekans	%
Etkili oldu	73	84.9
Etkili olmadı	13	15.1
Toplam	86	100.0

#### 4.4.12. Ürünün ekim alanındaki genişleme durumu

Ürünün ekim alanındaki genişleme durumuna bakıldığında üreticilerin % 68.6 sı yapılan prim ödemelerinin ürünün ekim alanına etkili olmadığını belirtmiştir.Bölgede bulunan kira sisteminin sözleşmeli kira sistemi olmayışı desteklemelerin genellikle üreticinin değil toprak sahibinin alması üreticiyi desteklemelerinin cezbetmesine karşın sadece getiri bakımından ve fiyat istikrarı bakımından stabil olan ürüne yönelmesine sebep olmaktadır.

Çizelge 4.22. Ürünün ekim alanındaki genişleme durumu

<b>Ekim Alanındaki Genişleme Durumu</b>	<b>Frekans</b>	<b>%</b>
Genişleme oldu	27	31.4
Genişleme olmadı	59	68.6
Toplam	86	100.0

Buradaki bulgular Türkiye genelindeki analiz sonuçları ile karşılaştırıldığında benzerlik dikkati çekmektedir. İncelenen ürünlerde prim ödemeleri ile ekim alanı arasında nedensellik ilişki tespit edilememiştir. Kadirli ilçesinde de benzer şekilde üreticiler prim ödemelerine bakarak ekim alanında bir değişiklik yapmamaktadırlar.

Diğer yandan üreticilerin %31'i prim ödemelerinin üretim alanlarının genişlemesine neden oldu şeklinde cevap vermiştir. Üretim alanı genişleyen ürünlerin sıralaması değerlendirildiğinde ise en fazla (%50.0) kütlü pamuk üretim alanında olduğu görülmektedir (Çizelge 4.23)

Çizelge 4.23. Genişleme durumu olan ürünler

<b>Ürünler</b>	<b>Frekans</b>	<b>%</b>
Kütlü Pamuk	15	55.5
Yağlık Ayçiçeği	5	18.5
Soya Fasulyesi	4	14.8
Dane Mısır	3	11.2
Toplam	27	100.0

Anketin yapıldığı yıl itibari ile dünyada pamuk fiyatlarının yükselmesinin ülkemizdeki yansımaları karşılığında ekim alanı genişlemesi oluşmuştur. İşin aslına bakıldığında pamuk ekim alanlarının genişlemesinin nedeni pamuk brim fiyatının yapılan yıl itibari ile yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

#### 4.4.13. Prim ödemeleri ile üretimi artan ürünlere pazar bulma durumu

Çizelge 4.24.Prim ödemeleri ile üretimi artan ürünlere pazar bulma durumu

Pazar Bulma Durumu	Frekans	%
İlave Pazar Bulunur	32	37.2
İlave Pazar Bulunmaz	54	62.8
Toplam	86	100.0

Üreticilerin % 63'ü prim desteği dikkate alınarak üretim alanı artırılan ürünlere pazar sorunu yaşadığını belirtmiştir. Bu durumda üreticiler piyasada fiyat istikrarı olan ve spekülasyona nispeten kapalı olan ürünleri daha fazla üretmeyi tercih etmektedir.

#### 4.4.14. Prim ödemeleri uygulamalarından memnun olma durumu

Üreticilerin prim ödemeleri uygulamalarından memnun olma durumuna bakıldığında üreticilerin %62'sinin memnun olmadığı tespit edilmiştir. Bunun en önemli sebepleri üretici girdi maliyetlerine bakılarak desteklemelerin maliyetlere yardımcı olma durumunun yetersizliği kiracılık konusunda resmi kiralama yerine sözleşme kiralamanın yapılması bu nedenle de desteklemelerden faydalanılamaması ve bölgemizdeki üreticilerin desteklemeleri üretim bazlı değerlendirmek yerine maddi yardım olarak değerlendirmesinden de kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.25.Prim ödemeleri uygulamalarından memnun olma durumu

Memnun Olma Durumu	Frekans	%
Memnun	33	37.9
Memnun Değil	53	62.1
Toplam	86	100.0

#### 4.4.15. Üretici örgütüne üye olma durumu

Araştırma bölgesinde incelenen üreticilerin %75'nin üretici örgütüne üye olduğu tespit edilmiştir. Bu üyeliğin sosyal ve mesleki anlamda üreticiye herhangi bir katkı



sağlamadığı yalnızca ÇKS'ye kaydolabilmek adına kanuni zorunluluk olan Türkiye ziraat odaları birliğine kayıt olması gerektiği için kayıt oldukları gözlemlenmiştir.

Çizelge 4.26.Üreticilerin herhangi bir üretici örgütüne üye olma durumu

Üye Olma Durumu	Frekans	%
Üye	151	74.8
Üye değil	51	25.2
Toplam	202	100.0

#### 4.4.16. Üreticilerin prim ödemeleri hakkındaki yargı ve tutumları

Çizelge 4.27. Üreticilerin prim ödemesi üzerine yargı ve tutumları

	Kesinlikle Katılmıyorum (1)		Katılmıyorum (2)		Fikrim Yok (3)		Katılıyorum (4)		Kesinlikle Katılıyorum (5)		Ort. P.
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
Önemli Destekleme Aracı prim ödemeleridir	6	3.0	29	14.4	----	----	85	42.1	82	40.6	4.0
Üretim Desenim Değişti	80	39.6	96	47.5	----	----	24	11.9	2	1.0	1.9
Üretim Miktarım Arttı	79	39.1	99	49.0	----	----	24	11.9	----	----	1.8
Gelirim Arttı	81	40.1	96	47.5	----	----	25	12.4	----	----	1.8
Miktarları Daha Fazla Olmalıdır	4	2.0	29	14.4	----	----	81	40.1	88	43.6	4.1
Bilinçli Üretim Yapıyorum	54	26.7	104	51.5	----	----	28	13.9	16	7.9	2.2
Devlet Para Yardımı Yapmalıdır	51	25.2	102	50.5	----	----	37	18.3	12	5.9	2.3
Ödemeler Sıkı Denetimler Altında	69	34.2	84	41.6	19	9.4	20	9.9	10	5.0	2.1
Ödemelerin İşlemleri Çok Uzun Sürüyor ve Ödemeler Gecikiyor	4	2.0	28	13.9	----	----	90	44.6	80	39.6	4.1

Üreticinin devlet tarafından en kolay ulaşabildiği destek prim ödemeleri olduğundan prim ödemeleri üretici tarafından önemli destekleme aracı olarak görülmektedir. Üreticiler fiyat istikrarı olan ve Pazar sıkıntısı bulunmayan ürünler üretmek istediğinden desteklemeler üreticilerin üretim desenini değiştirmemektedir. Üreticilerin üretim

deseni değişmediğinden ekim alanlarındaki üretim miktarıda değişmemektedir. Üreticiler yapılan ödemelerin yetersiz olduğunu düşündüğünden desteklemeler üreticilerin gelirini artırmamaktadır. Kiralama sisteminde üretimi yapanın kendisi desteklemeyi alanın toprak sahibi olması bunun çiftçi tarafından denetim aksamalarından kaynaklandığı görülmektedir.



## 5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada 1987-2010 döneminde tarımsal desteklemeler kapsamında prim sistemi uygulamasının pamuk, ayçiçeği, soya ve mısır ürünleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bunun için çalışmada her bir üründe ayrı ayrı Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlardan ayçiçeği, mısır ve pamuk üretim alanı fiyatları ve destekleme prim ödemeleri arasında, ayçiçeği mısır ve pamuk fiyatları ile destekleme prim ödemeleri arasında çift yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre Türkiye’de ayçiçeği, mısır ve pamuk destekleme prim ödemelerinin ayçiçeği, mısır ve pamuk piyasa fiyatlarında önemli ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Diğer yandan ayçiçeği, mısır ve pamuk üretim miktarı, fiyatları ve destekleme prim ödemesi arasından, ayçiçeği, mısır ve pamuk fiyatları ile ayçiçeği, mısır ve pamuk üretim miktarı arasında tek yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre fiyatların üretim miktarı üzerinde etkili rol oynadığı söylenebilir. Soya için nedensellik testine bakıldığında ise soya üretim alanları, soya fiyatları ve soya destekleme prim ödemeleri arasında soya destekleme prim ödemelerinden soya fiyatlarına doğru tek yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre soya destekleme prim ödemelerinin soya piyasa fiyatlarını önemli ölçüde etkilediği ifade edilebilir. Diğer bir ifade ile prim ödemelerinin üretim alanları üzerinde olumlu etki yapmadığı sadece üreticiyi piyasa fiyatlarına karşı koruyucu bir destek niteliği taşıdığı söylenebilir. Soya üretim miktarları, soya fiyatları ve soya destekleme prim ödemeleri arasında tek yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuca göre üretim miktarının fiyatlar üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Çalışmada Osmaniye ilininKadirli İlçesi köylerindeki üreticilerin tarımsal desteklerden yararlanma durumları, yapılan desteklerin eksik yönleri, destek ödemelerinin nasıl daha iyi olacağı hususları, beklentileri ile refah düzeylerine olan etkileri araştırılmıştır. Bu amaçla üreticileri etkileyebilecek faktörlerden varsayılan üreticilerinin yaşı, düzeyi ile tarımsal faaliyet durumları, tarımsal destek ödemelerinden haberdar olmaları, eksik gördükleri destek ödemeleri, destekler hakkında bilgi alma durumları, gelir düzeylerine olan etkileri ve hangi destek ödemelerinden daha fazla yararlanabildikleri gibi durumlar incelenmiştir.

Çalışma, 8 köyde yaşayan 202 üreticiyi kapsamaktadır. Konu ile ilgili veriler, ankete dayalı yüz-yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Elde edilen veriler çizelgeler halinde frekans ve yüzde olarak sunulmuştur. Üreticilerin prim ödemesi üzerine yargı ve tutumları 5'li likert ölçeğinde puanlanmıştır.

Araştırma bölgesinde anket yapılan üreticilerin %93 oranında bitkisel üretim yaptığı, % 4,5'nin bitkisel ve hayvansal üretim alanında birlikte faaliyet gösterdiği, % 3'nün de bitkisel üretim ve arıcılık faaliyetini birlikte sürdürdüğü görülmüştür.(Çizelge 12)

Yapılan çalışmada üreticilerin verilen tarımsal desteklerden yararlanma durumlarına bakılmış olup, %56'lık kısmının desteklemelerden yararlandığı %44'lük kısmının ise desteklemelerden yararlanmadığı tespit edilmiştir(Çizelge 13)

Araştırma bölgesindeki üreticilerin yararlandığı tarımsal destekler incelenmiştir. Buna göre üreticilerin % 40.5'i alan bazlı ve prim destek ödemelerinden, % 27'si prim desteğinden, % 20'si alan bazlı tarımsal destek ödemelerinden, %12'siha Prim ve hayvancılık tarımsal destek ödemelerinden, % 1'i hayvancılık desteklerinden yararlandığı tespit edilmiştir(Çizelge 14)

Üreticilerin tarımsal desteklemeler ile ilgili bilgileri hangi kanallardan öğrendikleri konusunda yapılan incelemede %38.1 oranında İl ve İlçe Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlükleri ve personelinden, % 19.8'lik kısmı televizyon ve gazetelerden, % 10.4'lük kısmının kooperatif ve üretici birliklerinden % 2'lik kısmının ise bakanlık danışmanları kanalıyla bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmada toplamda 202 üreticiden 86 üreticinin tarımsal desteklemelerden prim ödemelerinden yararlandığı tespit edilmiştir. Çizelge 4.18.'e göre %42.0 oranı ile dane mısır üretimi ilk sırayı almaktadır. Buna göre yapılan prim ödemelerinin ürün seçiminde etkili olduğu görülmüştür.(4.18)

Araştırmada yapılan Granger nedensellik testine göre piyasa fiyatlarında ayçiçeği, mısır ve soya ürünlerinde destekleme prim ödemelerinin büyük bir etkisi olduğu görülmüştür. Prim ödemelerinin ayçiçeği, mısır ve soya ürünlerinde üretim miktarı üzerine olumlu etki yaptığı, üretim alanlarının artışına olumlu etki yapmadığı fakat fiyatlarına karşı

koruyucu bir destek niteliği taşıdığı söylenebilir. Ayçiçeği, mısır ve soya fiyatlarının ise üretim miktarı üzerinde olumlu etki yaptığı ifade edilebilir. Pamuk ürününde ise fiyatların üretim miktarı ve üretim alanı artışı üzerinde önemli ölçüde etkili olduğu, destekleme prim ödemelerinin ise üretim miktarı ve üretim alanları üzerinde bir etki yapmadığı görülmüştür.

Bütün bunların ışığında, Kadirli ilçesinde merkez köylerinde üreticilerin yararlandığı destekleri yeterli görmedikleri tespit edilmiştir ve bununla beraber tarımsal desteklerden faydalanma oranı yüksektir.

Çalışmada görülmüştür ki, tarımsal desteklerden yararlanmayan üreticilerin temel düşüncesi desteklerin yetersiz düzeyde olması, beklentilerini karşılamaması ve formalitelerinin uzun sürmesidir.

Sonuç olarak çalışmada Kadirli ilçesi köylerindeki üreticilerin genel olarak tarımsal desteklerden yararlandıkları tespit edilmiştir. Üreticilerin en çok yararlandığı ve faydalı gördüğü destekler, alan bazlı (gübre, mazot) desteği ile fark (prim) ödemesi destekleridir.

Nakit destek ödemeleri yerine girdi fiyatlarında indirimle gidilmesi, ürünlerin pazarlanması konusunda üretici birliklerinin kurulmasının yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi ile küçük işletmelere müracaat sırasında kolaylıklar sağlanması sorunların çözüme ulaşma noktasında önemli görülmektedir.

Kadirli ilçesinde tarımsal üretime devam eden üreticilerin tarımsal desteklemelerden faydalanma durumlarına göre ortaya çıkan sonuçların Türkiye'nin pek çok bölgesinde de görülebileceği söylenebilir. Bu sonuç Türkiye'nin genelini yansıtan büyük çaplı çalışmalar ile daha detaylı ortaya konabilir.

Sonuçta bu çalışma ile tespit edilen sorunlara yönelik oluşturulacak politika yaklaşımları ile ve buna bağlı olarak üreticilerin gelir seviyelerinin artacağı söylenebilir. Buna bağlı olarak tarım sektörünün ekonomiye olan katkısının daha da artacağı yadsınamaz.



## 6. KAYNAKLAR

- Anonim,2000.Devlet Planlama Teşkilatı tarafından Özel İhtisas Komisyonuna hazırlanan Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler raporu <http://www.tugem.gov.tr>
- Anonim,2006.HayvancılıkDestekleri,<http://www.tugem.gov.tr/tugemweb/destekler.html> 12.02.2018
- Anonim, 2011a. Tarım ve Orman Bakanlığı, Ankara. <http://www.tarimorman.gov.tr> 16.02.2018
- Anonim, 2011b. Tarım Sigortaları Havuzu, Ankara.<http://web.tarsim.gov.tr> 25.03.2018
- Akder,H.,2004.Türkiye Tarım Politikasında Destekleme Reformu. <http://www.tarimorman.gov.tr> 25.03.2018
- Aktaş, E., 2004. Destekleme ve Teknoloji Politikalarının Çukurova Bölgesinde Mısır Tarımı Üzerine Etkisi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü, Doktora Tezi, Adana.
- Arısoy, A., ve Gül H., 2011. Avrupa Birliği ve Türkiye’de Tarım Sektörüne Yapılan Direkt Ödemelerin Karşılaştırılması, Tekirdağ.
- Aydın, C. 2004. Dünya Ticaret Örgütü Tarım Müzakereleri, AB ve Türkiye’nin Pozisyonları, Ankara.
- Abay, C.,Olhan, E., Uysal, Y., Yavuz, F., ve Türkekul, B. 2005. Türkiye’de Tarım Politikalarında Değişim, TMMOB Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası, VI. Teknik Kongre, 3–7 Ocak 2005. Ankara
- Çakmak, E. ve Akder, H. 2005.Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Birliği’ndeki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye Tarımı
- Çetin, H.C. 2005.Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları, İstanbul.
- Eraktan, G.,2006. Türk Tarımında Doğrudan Gelir Desteği Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Bir Araştırma.İstanbul Ticaret Odası,İstanbul.
- Erdal,G. Erdal, H. 2008. Türkiye’de Tarımsal Desteklemeler Kapsamında Prim Sistemi Uygulamalarının Etkileri, Gaziosmanpaşa Üniversitesi,Ziraat Fakültesi Dergisi cilt 25, sayı 1, sayfa 41.
- Eştürk, Ö.,2014.Türkiye’de Tarım Politikaları ve Gıda Güvencesi, DergiPark Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi cilt 24, sayı 2, sayfa 193-200.
- Gündoğmuş, E.,Tanrıvermiş H.,2001. Doğrudan Gelir Desteği Pilot Uygulamasının İzleme ve Değerlendirmesi, Proje Raporu Dergisi, Cilt 9, Alıntılanma sayısı:25
- Gaytancıoğlu, O., 2009.Türkiye ve Dünyada Tarımsal Destekleme Politikası, İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No:2009-14, İstanbul.
- Kıymaz, T.,2000. Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de temel Ürünlerde uygulanan Tarımsal Destek Politikaları ve Bunların Ham Madde Temini Açısından Gıda Sanayine Etkileri, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Tarım Dairesi ,Uzmanlık Tezi.
- Özkaya, T. 2001a.Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Tarım sektörüne Yönelik Desteklemeler, Ankara
- Özkaya, T. 2001b.Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Tarım sektörüne Yönelik Desteklemeler, Ankara.
- Özüdoğru, T. Ve Miran B.2015. Türkiye’de Farklı Destekleme Politikalarının Pamuk Arzı Üzerine Etkileri, Cilt 1,Sayı 2, Sayfa,9-19.

- Songur, M.,2015.Farklı Ülkelerdeki Tarımsal Destekleme Politikalarının Tarımsal Üretim Üzerine Etkisinin Karşılaştırmalı Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 15, Sayı 4, Sayfa 55-74.
- Semerci, A.,2012.Türkiye’de Yağlı Tohumlar Üretiminde Uygulanan Destekleme Politikalarının Ayçiçeği Ekim Alanları ve Üretici Refahı Üzerine Etkisi1,Selçuk ve Gıda Bilimler Dergisi, Cilt 26, Sayı 2, Sayfa 55-62.
- Şahin, M., 2004.Ülkemiz Tarım Sektörünün Yeri, Önemi ve Sektöre ilişkin Teşvik Uygulamaları, Ankara.
- Şahinöz, A. , Çağatay S. , Teoman Ö. , 2007. Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası Aracı Olarak Fark Ödemesi Sistemi’nin Uygulanabilirliğinin Tartışılması ve İktisadi Analizi TEAE yayınları, Yayın No: 155, Ankara
- Tarık, R.,1999.Ekonometri, Ders Kitabı, ISBN 975-316-264-2, İzmit.
- TUGEM, 2011.Tarımsal Destekler, 2011 Yılı Tarımsal Desteklemeler, Tarımsal Üretim Geliştirme Genel Müdürlüğü, [www.tugem.gov.tr](http://www.tugem.gov.tr). 26.04.2018
- Tanışık, M., 2001. Tarımda Doğrudan Gelir Desteği ve Türkiye’de Uygulanabilirliğinin Çeşitli Kesimler Açısından Değerlendirilmesi, Adana.
- Yavuz, F.,Güneş H.,Yılmaz H., 2004. Tarımsal Girdi ve Destekler Komisyonu Raporu 11,Tarım Şurası,Ankara.
- Yeni, Ö., Dölekoğlu R., 2005.Tarımsal Destekleme Politikalarında Süreçler ve Üretici Transferleri.
- Yıldız, Y., 2006. Türkiye ve Avrupa Birliğinde Tarıma Yönelik Destekleme Politikaları ve Bu Politikaların Karşılaştırılması
- Yılmaz, F., 2000. Dünyadaki ve Türkiye’deki destekleme Politikaları. Ankara
- Yorgun, A.,2006. Tarımda Doğrudan Ödemeler Yönündeki Politika Değişikliğinin Çukurova Bölgesi Ürün Karlılıkları ve İşletme Gelirleri Üzerine Etkisi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 47s.



## 7. EKLER

Ek 1: Anket Formu

**Ek:1**

### ANKET FORMU

#### TÜRKİYE'DE UYGULANAN PRİM SİSTEMİNİN ÜRETİCİ AÇISINDAN ANALİZİ OSMANİYE/KADIRLI İLÇESİ ÖRNEĞİ

1.Üreticinin Yaşı, Eğitimi, Gelir durumu

Üreticinin Yaşı	Eğitim Durumu	Aylık Net Tarımsal Geliri

2.Çiftçilikle geçen toplam süreniz.....yıl.

3.Kaç dekar araziniz var.....dekar.

Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	TümYıl

5. Hangi Tarımsal Faaliyetle uğraşıyorsunuz?

- () Bitkisel Üretim  
-() Hayvansal Üretim  
-() Arıcılık  
-() Bahçecilik

6.Tarımsal ürün desteklerinden faydalanabiliyor musunuz?

- () Evet  
-() Hayır

7. Cevabınız EVET ise hangi desteklerden faydalanıyorsunuz?

- Alan bazlı ( mazot, gübre, toprak analizi) ()  
- Prim Sistemi ()  
-Hayvancılık desteklerinden ()  
- Tarım sigortası desteğinden ()  
- Diğer ( kredi, AR-GE, çiftlik muhasebe) ()

8. Cevabınız hayır ise sebebi;

- Uğraşmakistemiyorum ()  
-Yeterli bulmuyorum ()

- İhtiyaç duymuyorum ( )
- Diğer ..... ( )

9.Prim sistemi hakkında bilgi sahibi misiniz?

- () Evet
- () Hayır

10.Cevabınız evet ise;

- Çok az biliyorum ( )
- Az biliyorum ( )
- Fikrim yok ( )
- İyi biliyorum ( )
- Çok iyi biliyorum ( )

11. Cevabınız evet ise bilgiyi nerden aldınız?

- Bakanlık danışmanlıklarından ( )
- İl/ilçe tarım müdürlüklerinden ( )
- Medya(TV, İnternet, gazete, dergi,broşür) ( )
- Kooperatif, üretici birliği ( )
- Diğer (Arkadaş, Mühendis) ( )

12. Prim desteğinden yararlanabiliyor musunuz?

- Evet ( )
- Hayır ( )

13. Cevabınız hayır ise sebebi;

- Uğraşmak istemiyorum ( )
- Yeterli bulmuyorum ( )
- İhtiyaç duymuyorum ( )
- Diğer ..... ( )

14.Cevabınız evet ise prim sistemi uygulanan ürünlerden hangisini ya da hangilerini üretiyorsunuz?

- Kütlü Pamuk ( )
- Yağlık Ayçiçeği ( )
- Soya Fasulyesi ( )
- Dane Mısır ( )

15. Ürün tercihinizde prim sistemi etkili oldu mu?

- Evet ( )
- Hayır ( )

16.Prim sistemi ile desteğin miktarına göre ürettiğiniz ürünün ekim alanında bir genişleme oldu mu?

- Evet ( )
- Hayır ( )

17. Cevabınız evet ise;

Hangi üründe Primden önce ( da ) Primden sonra ( da )

- Kütlü Pamuk .....
- Yağlık Ayçiçeği .....
- Soya Fasulyesi .....
- Dane Mısır .....

18. Prim desteği ile üretimini artırdığınız ürünler için kolaylıkla Pazar bulabiliyor musunuz?

-Evet ( ) -Hayır ( )y

19. Prim desteği uygulamasından memnun musunuz?

-Evet ( ) -Hayır ( )

20. Cevabınız hayır ise;

Sebebi.....

21. Herhangi bir üretici örgütüne üye misiniz?

-Evet ( ) -Hayır ( )

22. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Prim sisteminin devlet için önemli destekleme aracıdır.					
Bu sistem üretim desenimi değiştirdi.					
Bu sistem üretim miktarımı artırdı.					
Bu sistem gelirimi artırdı.					
Prim miktarları daha fazla olmalıdır.					
Devlet üreticiye üretim yapsa da yapmasa da nakit para yardımı yapmalıdır.					
Prim ödemeleri çok sıkı denetimler altında yapılıyor.					
Ödemelerin işlemleri çok uzun sürüyor ve ödemeler gecikiyor.					

23. Prim sistemi çok iyidir.

Çünkü.....

24. Prim sistemi kötüdür/yanlıştır.

Çünkü.....

25.Devlet bizi desteklemek istiyorsa bence:

.....yapmalıdır.

-Yorum yaptı ( )

-Mevcut durum yeterli ( )

-Fikrim yok ( )



## 8.ÖZGEÇMİŞ

### **Kişisel Bilgiler**

Adı Soyadı : Tuçe USLU

Doğum Yeri ve Tarihi: Niksar-16.07.1985

### **Eğitim Durumu**

Lisans Öğrenimi : Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,İktisat Bölümü (2002-2005)

### **İş Deneyimi**

Çalıştığı Kurum : Hazine ve Maliye Bakanlığı SumbasMalmüdürlüğü (2013-....)

### **İletişim**

e-posta Adresi :oguztuçe@hotmail.com